

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МЫЙЗАМЫ

ЗАКОН КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кыргыз Республикасынын Конституциясы жөнүндө

1-берене

Кыргыз Республикасынын Конституциясы төмөнкүдөй редакцияда баяндалсын:

“КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯСЫ

Биз, Кыргыз Республикасынын эли,
өз тагдырыбызды өз алдынча чечүү укугун туу тутуш;
укук үстөмдүүлүгүн, адилеттүүлүктү жана тен укустүүлүктү камсыз кылуу максатында;

чыныгы элдик бийликтин негиздерин бекемдеп;

ата-бабабыздын наркын, салтын сактап, Айкөл Манастын осуяттарына таянып,
биримдикте, тынчтыкта жана ынтымакта табият менен татуу мамиледе жашоону улап;

Кыргыз Республикасынын элинин укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоп;

мамлекеттүүлүктү сактоо жана чындоо үчүн майталдык эркти көрсөтүп;

адилдиги жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоого жана
урматтоого уятууну ырастап;

жашы адамзаттык принциптерди жана баалуулуктарды таанып;

социалдык адилеттикке, экономикалык бакубатчылыкка, билимге, илимге жана
руханий өнүгүүгө уятуул;

элини эркиндиги үчүн курман болгон баатырларды эсте сактап;

азыркы жана келечек муундардын алдында Мекен үчүн жоопкерчиликти түшүнүп,
ушул Конституцияны кабыл алабыз.

БЫРИНЧИ БӨЛҮМ

КОНСТИТУЦИАЛЫК ТУЗУЛУШТУН НЕГИЗДЕРИ

І ГЛАВА. КОНСТИТУЦИАЛЫК ТУЗУЛУШТУН САЯСІЙ НЕГІЗДЕРИ

1-берене

1. Кыргыз Республикасы (Кыргызстан) – көз карандысыз, эгемен, демократиялык,
унитардык, укуктук, светтик жана социалдык мамлекет.

2. Кыргыз Республикасынын эгемендиги чектелбейт жана бардык аймагына
жайылтылат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МЫЙЗАМЫ

ЗАКОН КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О Конституции Кыргызской Республики

Статья 1

Конституцию Кыргызской Республики изложить в следующей редакции:

«КОНСТИТУЦИЯ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Мы, народ Кыргызской Республики,
исходим из права самостоятельно определять собственную судьбу,
в целях обеспечения верховенства права, справедливости и равноправия;
утверждая основы подлинного народовластия;

храня верность традициям предков, следуя заветам Манаса Великодушного жить в
единстве, мире и согласии, в гармонии с природой;

утверждая права и интересы народа Кыргызской Республики;

выражая непоколебимую волю к сохранению и укреплению государственности;

подтверждая приверженность к защите, уважению прав и свобод человека и
гражданина;

признавая общечеловеческие принципы и ценности;

стремясь к социальной справедливости, экономическому благосостоянию,
развитию образования, науки и духовности;

что намать героев, отдавших свою жизнь за свободу нашего народа;

осознавая ответственность за свое Отечество перед нынешними и будущими
поколениями, принимаем настоящую Конституцию.

РАЗДЕЛ ПЕРВЫЙ

ОСНОВЫ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ

ГЛАВА I. ПОЛИТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ

Статья 1

1. Кыргызская Республика (Кыргызстан) – независимое, суверенное,
демократическое, унитарное, правовое, светское и социальное государство.

2. Суверенитет Кыргызской Республики не ограничен и распространяется на всю
ее территорию.

3. Кыргыз Республикасы ички жана тышкы саясатты өз алдынча жүргүзөт.
4. Кыргыз Республикасынын эли эгемендиктин ээси жана мамлекеттик бийликтин жашаган жалгыз булагы болуп саналат.
5. Кыргызстандын элин бирдик, этностордон турган Кыргыз Республикасынын жарандары түзөт.
6. Кыргыз Республикасынын элинин атканан Президент жана Жогорку Кеңеш чакырууга укуктуу.

2-берене

1. Конституциялык түзүлүштүн негиздери өз алдынча аныктоо Кыргыз Республикасынын элинин эгемен укугу болуп саналат.
2. Кыргыз Республикасында элдик бийлик бийликтин толугу менен элге таандыктыгы, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, мамлекеттин жана коомдун иштерин башкарууга эркин жана реалдуу жеткиликтүүлүк принциптерине негизденет.
3. Кыргыз Республикасынын жарандары өзүнүн бийлигин түздөн-түз шайлоолордо жана референдумдарда (бүткүл элдик добуш берүү), ошондой эле мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары аркылуу Конституциянын жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын негизинде жүзөгө ашырат.
4. Шайлоолор жана референдумдар эркин, жалпыга бирдей, тең жана тикелей шайлоо укугунун негизинде жашыруун добуш берүү менен өткөрүлөт. Кыргыз Республикасынын 18 жашка толгон жарандары шайлоо укугуна ээ болот.
5. Мыйзамдар жана мамлекеттик маанидеги башка маселелер референдумга коюлушу мүмкүн. Референдумду өткөрүүнүн тартиби конституциялык мыйзам менен белгиленет.
6. Мыйзам менен тыюу салынган каржылык, административдик жана башка ресурстарды пайдалануу менен шайлоочулардын эркин шайлоосуна таасир этүүгө тыюу салынат.

3-берене

1. Кыргыз Республикасынын чек арасындагы аймагы бүтүн жана кол тийбис.
2. Мамлекеттик башкарууну жана жергиликтүү өз алдынча башкарууну уюштуруу максатында Кыргыз Республикасынын аймагы мыйзам менен аныкталуучу административдик-аймактык бирдиктерге бөлүнөт.

4-берене

- Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийлик төмөнкү принциптерге негизделет:
- бүткүл эл тарабынан шайланган Президент жана Жогорку Кеңеш өкүл болгон жана кансыз кылган элдик бийликтин үстөмдүгү;
 - мыйзам чыгаруу, аткаруу, сот бутактарына бөлүнүшү, алардын өз ара ырааттуу иштөөсү жана аракеттенүүсү;
 - өз ыйгарым укуктарын элдин таламдары үчүн гана жүзөгө ашырууда мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ачыктыгы;
 - мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ыйгарым укуктарынын жана функцияларынын сакталылышы;
 - мамлекеттик жана муниципалдык кызмат адамдарынын коррупция үчүн шарттарын түзгөн аракетине (аракетсиздигине) тыюу салуу;
 - мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын

3. Кыргызская Республика самостоятельно проводит внутреннюю и внешнюю политику.
4. Народ Кыргызской Республики – носитель суверенитета и единственный источник государственной власти.
5. Народ Кыргызстана составляют граждане всех этносов Кыргызской Республики.
6. От имени народа Кыргызской Республики выражает Президент и Жогорку Кеңеш.

Статья 2

1. Самостоятельное определение основ конституционного строя является суверенным правом народа Кыргызской Республики.
2. В Кыргызской Республике народовластие основывается на принципах принадлежности всей полноты власти народу, защиты прав и свобод человека и гражданина, свободного и реального доступа к управлению делами государства и общества.
3. Граждане Кыргызской Республики осуществляют свою власть непосредственно на выборах и референдумах (сенаторное голосование), а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе Конституции и законов Кыргызской Республики.
4. Выборы и референдумы проводятся на основе свободного, всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании. Правом избирать обладают граждане Кыргызской Республики, достигшие 18 лет.
5. На референдум могут быть вынесены законы и другие вопросы государственного значения. Порядок проведения референдума устанавливается конституционным законом.
6. Запрещается влиять на свободу выбора избирателей, использовать запрещенные законом финансовые, административные и иные ресурсы.

Статья 3

1. Территория Кыргызской Республики в пределах ее границ целостна и неприкосновена.
2. В целях организации государственного управления и местного самоуправления территория Кыргызской Республики делится на определяемые законом административно-территориальные единицы.

Статья 4

- Государственная власть в Кыргызской Республике основывается на принципах:
- верховенства власти народа, представительной и обеспечиваемой всенародно избирательными Президентом и Жогорку Кеңешем;
 - разделения ее на законодательную, исполнительную, судебную ветви, их согласованного функционирования и взаимодействия;
 - открытости государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц, осуществления ими своих полномочий в интересах народа;
 - разграничения полномочий и функций государственных органов и органов местного самоуправления;
 - защиты государственным и муниципальным должностным лицам осуществлять действия (бездействия), создающие условия для коррупции;
 - конституционно-правовой и иной ответственности государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц перед народом.

жана алардын кызмат адамдарынын эл алдындагы конституциялык-укуктук жана башка жоопкерчилиги.

5-берене

1. Мамлекет жана анын органдары коомдун кайсы бир бөлүгүнө эмес, бүткүл коомго кызмат кылат.
 2. Мамлекеттик бийликти күч колдонуу басып алууга жана мыйзамсыз кармал турууга, мамлекеттик органдарды, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын кытарым укуктарын тартып алууга багытталган аракеттерге жол берибейт.
- Мамлекеттик бийликти узурпациялоо – өзгөчө оор кылмыш.

6-берене

1. Учур Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ жана Кыргыз Республикасында түзөн-түз колдонулат.
2. Конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Конституциянын негизинде кабыл алынат.
3. Эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптери жана ченемдери, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык күчүнө кирген эл аралык келишимдер Кыргыз Республикасынын укук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналат.
4. Эл аралык келишимдери, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерин жана ченемдери колдонуунун тартиби жана шарттары мыйзам менен аныкталат.
4. Мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды расмий жарыялоо алардын күчүнө кирүүсүнүн милдеттүү шарты болуп саналат.
5. Жана милдеттерди белгилеген же жоопкерчиликти күчөгөн мыйзам же башка ченемдик укуктук акты өткөн мезгилге карата колдонулбайт.

7-берене

1. Элдик Курултай – коомдук-окуучулуктуу жыйын.
- Элдик Курултай кенешүүчү, байкоочу жыйын катары коомдун өнүгүү багыттары боюнча сунуштамаларды берет.
2. Элдик Курултайдын уюштурулушу жана ишмердүүлүгү Конституция жана конституциялык мыйзам менен аныкталат.

8-берене

1. Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктарын, эркиндиктерин жана кызыкчылыктарын ишке ашыруу жана коргоо үчүн саясий партиялар, кесиптик бирликтер жана башка коомдук бирликтер түзүлүшү мүмкүн.
2. Саясий партиялар коомдогу ар кандай социалдык катмарлардын жана топтордун көп түрлүү саясий эркин билдирүүгө көмөк көрсөтөт.
3. Кыргыз Республикасында төмөнкүлөргө тыюу салынат:
 - 1) мамлекеттик жана муниципалдык мекемелерде, уюмдарда партиялык уюмдардын түзүлүшүнө жана ишешине, кызматтык иштен тышкары жүзөгө аштырган учурларын кошгондо, мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылардын партиялык ишти аткарышына;
 - 2) аскер кызматчыларынын, укук коргоо органдарынын кызматкерлеринин жана судьялардын саясий партияларга мүчө болушуна, алардын кайсы бир саясий партияны колдоп чалышына.

Статья 5

1. Государство и его органы служат всему обществу, а не какой-то его части.
 2. Не допускаются действия, направленные на насильственный захват и незаконное удержание государственной власти, присвоение полномочий государственных органов, органов местного самоуправления, их должностных лиц.
- Узурпация государственной власти – особо тяжкое преступление.

Статья 6

1. Настоящая Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике.
 2. Конституционные законы, законы и другие нормативные правовые акты принимаются на основе Конституции.
 3. Общепризнанные принципы и нормы международного права, а также международные договоры, вступившие в силу в соответствии с законодательством Кыргызской Республики, являются составной частью правовой системы Кыргызской Республики.
- Порядок и условия применения международных договоров и общепризнанных принципов и норм международного права определяются законом.
4. Официальное опубликование законов и иных нормативных правовых актов является обязательным условием вступления их в силу.
 5. Закон или иной нормативный правовой акт, устанавливающий новые обязанности или отменяющий ответственность, обратной силы не имеет.

Статья 7

1. Народный Курултай – общественно-представительное собрание.
- Народный Курултай как совещательное, наблюдательное собрание дает рекомендации по направлению общественного развития.
2. Организация и порядок деятельности Народного Курултая определяются Конституцией и конституционными законами.

Статья 8

1. В Кыргызской Республике могут создаваться политические партии, профессиональные союзы и другие общественные объединения для реализации и защиты прав, свобод и интересов человека и гражданина.
2. Политические партии содействуют многообразному выражению политического волеизъявления различных социальных слоев и групп общества.
3. В Кыргызской Республике запрещается:
 - 1) формирование и функционирование партийных организаций в государственных и муниципальных учреждениях, организациях; осуществление государственных и муниципальных службами партийной работы, за исключением случаев, когда такая работа осуществляется вне служебной деятельности;
 - 2) членство военнослужащих, сотрудников правоохранительных органов и судей в политических партиях, их вступление в поддержку какой-либо политической партии;
 - 3) создание политических партий на религиозной и этнической основе, преследование религиозных объединений политическими целями;
 - 4) создание объединений граждан военизированных формирований;
 - 5) функционирование политических партий, общественных и религиозных объединений, их представительство и филиалов, деятельность которых направлена на

3) Диний жана этностук негизде саясий партияларды түзүүгө, диний биримдердин саясий максаттарды көздөнүнө;

4) жарандардын бирикелеринин аскерленген кошундарды түзүүгө;

5) иш-аракети конституциялык түзүлүштү күч менен өзгөртүүгө, улуттук коопсуздукту буздурууга, социалдык, расалык, улуттар аралык жана диний касташуучу тутандырууга багытталган саясий партиялардын, коомдук жана диний биримдердин, алардын өкүлүлүктөрүнүн жана филиалдарынын иштешине.

4. Саясий партиялар, кесиптик бирликтер жана башка коомдук биримдер өзүнүн каржылык жана чарбалык ишмердүүлүгүнүн ачыктыгын камсыз кылат.

9-берене

1. Кыргыз Республикасында эч бир дин мамлекеттик же милдеттүү дин катары кабыл алынганы мүмкүн эмес.

2. Дин жана бардык диний ырасымдар мамлекеттен ажыратылган.

3. Диний биримдердин, дин жана ырасымдардын кызматчыларынын мамлекеттик бийлик органдарынын ишине кийлигишүүсүнө тыюу салынат.

10-берене

1. Жашылга маалымдоо каражаттарына мамлекеттик органдардан, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан маалыматтарды алуу, аларды жайылтуу укугу жана ой-пикирлерди эркин билдирүү укугу кесилген.

2. Кыргыз Республикасында цензурага жол берилбейт. Жашылга маалымдоо каражаттары эркин жана өз ишин майзамга ылайык жүзөгө ашырат.

3. Кыргыз Республикасында маалыматтык коопсуздук мамлекет тарабынан корголот. Моралдык жана адеп-ахлактык баалуулуктарында, коомдук аң-сезимине карама-каршы келген иш-чаралар майзам менен чектелиши мүмкүн.

5. Чектелүүгө жаткан иш-чаралардын тизмеси, жеткиликтүүлүгү жана жайылтылуусу чектелген маалыматтардын тизмеси майзам менен белгиленет.

11-берене

1. Кыргыз Республикасы экскансизлик, адрессиялык жана согуштук максаттарды көздөбөйт.

Кыргыз Республикасынын Курашуу Күчтөрү өзүн-өзү коргоо жана жетиштүү коргоно алуу принциптерине ылайык түзүлөт.

2. Кыргыз Республикасына жана жаматтык коргоону милдеттенмелери менен байланышкан башка мамлекеттерге каршы агрессия жасаган учурларда кошмоочодо, согуш жүргүзүү укугу танылбайт. Кыргыз Республикасынын Курашуу Күчтөрүнүн болжолу Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкары жиберүүгүн ар бир учуру боюнча уруксат Жогорку Кеңеш тарабынан депутаттардын жашы санынан үтөн экисинен кем эмес көпчүлүк добушу менен кабыл алынат.

3. Кыргыз Республикасынын Курашуу Күчтөрүн мамлекеттик ички саясий маселелерди чечүү үчүн пайдаланууга тыюу салынат.

4. Кыргыз Республикасы башка мамлекеттер менен ынтымак жана адалдыктуулук, өз ара пайдалуу кызматташуу, ыаламдык жана аймактык көптөйлөрдү тынчтык жол менен чечүү принциптеринде жанаша жашоого умтулат.

12-берене

Кыргыз Республикасында өзгөчө абал, өзгөчө кырдаал жана согуш абалы Конституцияда жана мыйзамдарда каралган учурларда жана тартипте киргизилет.

4

насилтвенное изменение конституционного строя, подрыв национальной безопасности, разжигание социальной, расовой, межнациональной и религиозной розни.

4. Политические партии, профессиональные союзы и другие общественные объединения обеспечивают прозрачность своей финансовой и хозяйственной деятельности.

Статья 9

1. В Кыргызской Республике никакая религия не может быть установлена в качестве государственной или обязательной.

2. Религия и все религиозные культы отделены от государства.

3. Запрещается вмешательство религиозных объединений, священнослужителей и служителей культов в деятельность органов государственной власти.

Статья 10

1. Средства массовой информации гарантируется право на получение информации от государственных органов и органов местного самоуправления, их распространение, право на свободу выражения мнений.

2. Цензура в Кыргызской Республике не допускается. Средства массовой информации свободны и осуществляют свою деятельность в соответствии с законом.

3. Информационная безопасность в Кыргызской Республике охраняется государством.

4. В целях защиты подрастающего поколения мероприятия, противоречащие моральным и нравственным ценностям, общественному сознанию народа Кыргызской Республики, могут ограничиваться законом.

5. Перечень мероприятий, подлежащих ограничению, и перечень ограничиваемой в доступе и распространении информации устанавливаются законом.

Статья 11

1. Кыргызская Республика не имеет целей экспансии, агрессии и военных целей. Вооруженные Силы Кыргызской Республики формируются на принципах самообороны и оборонительной достаточности.

2. Право ведения войны, за исключением случаев агрессии против Кыргызской Республики и других государств, связанных обязательствами коллективной обороны, не признается. Разрешение по каждому случаю отправления частей Вооруженных Сил Кыргызской Республики за пределы территории Кыргызской Республики принимается Жогорку Кеңешем большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов.

3. Использование Вооруженных Сил Кыргызской Республики для решения внутригосударственных политических задач запрещается.

4. Кыргызская Республика стремится к сотрудничеству с другими государствами на принципах согласия и справедливости, взаимовыгодного сотрудничества, мирного решения глобальных и региональных проблем.

Статья 12

Чрезвычайное положение, чрезвычайная ситуация и военное положение в Кыргызской Республике вводятся в случаях и порядке, предусмотренных Конституцией и законами.

4

13-берене

1. Кыргыз тили – Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили. Мамлекеттик тилин колдонуу тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.
2. Кыргыз Республикасында расмий тил катары орус тили колдонулат.
3. Кыргыз Республикасынын элин түзгөн бардык этностордун өкүлдөрүнө эне тилин сактоо, окуп-үйрөнүү жана өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүү укугу кепилденет.

14-берене

1. Кыргыз Республикасы мамлекеттик символдору – Тууга, Гербге, Гимнге ээ. Алардын сыпаттамасы жана расмий пайдалануунун тартиби мыйзам менен белгиленет.
2. Ышпек шаары – Кыргыз Республикасынын борбору. Ышпек жана Ош шаарлары республикалык маанидеги шаарлар болуп саналат. Кыргыз Республикасынын маанидеги шаарлардын статусу мыйзам менен аныкталат.
3. Кыргыз Республикасынын улуттук акча бирдиги сом болуп саналат.

II ГЛАВА. КОНСТИТУЦИОНАЛЬК ТҮЗҮЛҮШТҮН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК НЕГІЗДЕРІ

15-берене

1. Кыргыз Республикасында менчиктин жеке, мамлекеттик, муниципалдык жана башка түрлөрү бирдей деңгээлде таанылат жана корголот.
2. Менчик кол тийгис. Эч ким өзү билемдик менен мүлкүнөн ажыратылбайт. Мурастоо укугу кепилденет. Менчик ээсинин эркинен тышкары мүлктү алып коюуга мыйзамда белгиленген тартипте соттун чечими менен гана жол берилет. Мыйзамда аныкталган коомдук жана мамлекеттик муктаждыктар үчүн мүлктү алып коюу ал мүлктү нарканын жана мүлктү ээликтен ажыратуунун натыйжасында келтирилген чыгымдардын ордун толтуруу берүүнү адыстатуу жана алын ала камсыз кылуу жолу менен соттун чечими боюнча жүргүзүлөт.
3. Жарандардын жана юридикалык жактардын менчинде турган мүлктү мамлекеттин менчигине өткөрүү (улутташтыруу) ал мүлктүн жана башка чыгымдардын нарканын ордун толтуруу менен мыйзамдын негизинде жүргүзүлөт.
4. Кыргыз Республикасы өз жарандарынын жана юридикалык жактарынын менчин, ошондой эле чет мамлекеттердин аймагында жайгашкан өзүнүн менчинин коргойт.
5. Тарыхый-маданий мурас эстеликтери, архитектуралык, археологиялык объекттер жана табылгалар мамлекеттин менчиги болуп саналат, алар мыйзам менен өзгөчө корголот.

16-берене

1. Жер, жер казынасы, аба мейкиндиги, суулар, токойлор, жайыттар, өсүмдүктөр жана жаныбарлар дүйнөсү, башка жаратылыш ресурстары Кыргыз Республикасынын гана менчиги болуп саналат.
2. Жер жана жаратылыш ресурстары Кыргыз Республикасынын элинин жашоо-тиричилигинин негизги катары бирдиктүү экологиялык туугамын сактоо жана туруктуу өнүгүү максатында пайдаланылат, алар мамлекеттин контролунда жана өзгөчө коргоосуна турат.
3. Жер, жайыттарды жана токойлорду кошпогондо, менчиктин жеке жана

Статья 13

1. Кыргызский язык – государственный язык Кыргызской Республики. Порядок применения государственного языка определяется конституционным законом.
2. В Кыргызской Республике в качестве официального используется русский язык.
3. Представителям всех этнических групп, образующих народ Кыргызской Республики, гарантируется право на создание условий для сохранения, изучения и развития родного языка.

Статья 14

1. Кыргызская Республика имеет государственные символы – Флаг, Герб, Гимн. Их описание и порядок официального использования устанавливаются законом.
2. Город Бишкек – столица Кыргызской Республики. Города Бишкек и Ош являются городами республиканского значения. Статус городов республиканского значения определяется законом.
3. Национальной денежной единицей Кыргызской Республики является сом.

ГЛАВА II. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ

Статья 15

1. В Кыргызской Республике в равной степени признаются и защищаются частная, государственная, муниципальная и иные формы собственности.
2. Собственность неприкосновенна. Никто не может быть произвольно лишен своего имущества. Право наследования гарантируется. Изъятие имущества помимо воли собственника допускается только по решению суда в установленном законом порядке. Изъятие имущества для общественных и государственных нужд, определенных законом, осуществляется по решению суда путем предоставления справедливого и превозмездного обеспечения возмещения стоимости этого имущества и убытков, причиненных в результате отчуждения имущества.
3. Обращение в государственную собственность имущества, находящегося в собственности граждан и юридических лиц, (национализация) производится на основании закона с возмещением стоимости этого имущества и других убытков.
4. Кыргызская Республика защищает собственность своих граждан и юридических лиц, а также свою собственность, находящуюся на территории иностранных государств.
5. Памятники историко-культурного наследия, архитектурные, археологические объекты и находки являются государственной собственностью и особо охраняются законом.

Статья 16

1. Земля, ее недра, воздушное пространство, вода, леса, пастбища, растительный и животный мир, другие природные ресурсы являются исключительной собственностью Кыргызской Республики.
2. Земля и природные ресурсы используются как основа жизни и деятельности народа Кыргызской Республики, для сохранения единой экологической системы и устойчивого развития они находятся под контролем и особой охраной государства.

муниципалдык түрүндө болушу мүмкүн.

Жер чет өлкөлүк жарандардын жана чет өлкөлүк катышуусу бар юридикалык жактардын жеке менчик укугуна болушу мүмкүн эмес.

4. Жердин менчик ээлеринин укуктарын коргоонун кепилдиктери мыйзам менен аныкталат.

17-берене

1. Кыргыз Республикасы экономикалык ишмердүүлүктүн ар кандай түрлөрүн өнүктүрүү үчүн шарттарды түзөт жана улуттук экономиканын кызматчылыктарын коргойт.

2. Кыргыз Республикасынын экономикалык жана социалдык өнүгүү багыттары улуттук программаларда чыгарылат.

3. Мамлекет инвестицияларды жана инвестициялык ишмердүүлүк субъекттерин мыйзамда аныкталган тартипте коргоого кепилдик берет.

18-берене

1. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджети республикалык жана жергиликтүү бюджеттерден турат, мамлекеттин карачелерин жана чыгашаларын камтыйт.

2. Кыргыз Республикасынын аймагында бирдиктүү салык тутуму иштейт. Салыктарды бөлгөшөө укугу Жогорку Кеңешке таандык. Жаңы салыктарды бөлгөшөөчү жана салык төлөөчүлөрдүн абалын начарлатуучу мыйзамдар өткөн мезгилге карап колдонулбайт.

19-берене

1. Мамлекет ээдин бакубат жашоосуна жана аны социалдык коргоого камкордук көрөт.

2. Кыргыз Республикасы жарандардын социалдык жактан коргобогон категорияларын колдоону, эмгекти жана саламаттыкты коргоону камсыз кылат.

3. Кыргыз Республикасы социалдык кызматтардын, медициналык тейлөөнүн тутумун өнүктүрөт, мамлекеттик пенсияларды, жөлөк пулдарды жана башка социалдык коргоонун кепилдиктерин камсыз кылат.

20-берене

1. Үй-бүлө – коомдун негизи. Үй-бүлө, аталык, энесик, балалык коомдун жана мамлекеттин коргоосуна турат.

2. Ата-энени урматтоо жана камкордук көрүү – балдардын айлык парзы.

3. Балдар – Кыргыз Республикасынын эң баалуу байлыгы. Мамлекет балдардын ар тараптуу руханий, адеп-ахлактык, интеллектуалдык жана дене-бой жактан өнүгүүсүнө өбөлгө болуучу шарттарды түзүү менен аларды мекенчиликке жана атуулдукка тарбиялайт.

III ГЛАВА. КООМДУН РУХАНИЙ-МАДАНИЙ НЕГИЗДЕРИ

21-берене

1. Мамлекет адам укугун жана эркиндиктин кемсинтпеген наркты, үрп-адаттарды жана салттарды сактоо менен Кыргызстан элинин маданиятынын өнүгүүсүнө камкордук

3. Земля, за исключением пастбищ и лесов, может находиться в частной и муниципальной формах собственности.

Земля не может находиться на праве частной собственности иностранных граждан и юридических лиц с иностранным участием.

4. Грантии защиты прав собственности на землю определяются законом.

Статья 17

1. Кыргызская Республика создает условия для развития различных форм экономической деятельности и защищает интересы национальной экономики.

2. Направления экономического и социального развития Кыргызской Республики отражаются в национальных программах.

3. Государство гарантирует защиту инвестиций и субъектов инвестиционной деятельности в порядке, определяемом законом.

Статья 18

1. Государственный бюджет Кыргызской Республики состоит из республиканского и местных бюджетов, включает доходы и расходы государства.

2. На территории Кыргызской Республики действует единая налоговая система. Право установления налогов принадлежит Жогорку Кеңешу. Законы, устанавливающие новые налоги и ухудшающие положение налогоплательщиков, обратной силы не имеют.

Статья 19

1. Государство заботится о благосостоянии народа и его социальной защите.

2. Кыргызская Республика обеспечивает поддержку социально незащищенных категорий граждан, охрану труда и здоровья.

3. Кыргызская Республика развивает систему социальных служб, медицинского обслуживания, обеспечивает гарантии государственных пенсий, пособий и иные гарантии социальной защиты.

Статья 20

1. Семья – основа общества. Семья, отцовство, материнство и детство находятся под охраной общества и государства.

2. Уважение и забота об отце, матери – священный долг детей.

3. Дети – важнейшая ценность Кыргызской Республики. Государство создает условия, способствующие разностороннему духовному, нравственному, интеллектуальному и физическому развитию детей, их гражданско-патриотическому воспитанию.

ГЛАВА III. ДУХОВНО-КУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВЫ ОБЩЕСТВА

Статья 21

1. Государство заботится о развитии культуры народа Кыргызстана, сохраняя обычаи и традиции, не ущемляющие права и свободы человека.

2. Почтение старших и уважение к младшим – священная традиция народа.

3. Государство охраняет историческое, материальное и духовное наследие народа Кыргызстана.

4. Государство обеспечивает межэтническое и межконфессиональное согласие.

көрөт.

2. Улууларды урматтоо, кичүүлөрдү ызаттоо – элдин ыйык салты.
3. Мамлекет Кыргызстан элинин тарыхый, материалдык жана руханий мурастарын коргойт.
4. Мамлекет этностор жана конфессиялар аралык ынтымакты камсыз кылат.

22-берене

1. Коомдун жана мамлекеттин өнүгүүсү илимий изилдөөлөргө, заманбап технологияларга жана инновацияларга таянат.
2. Мамлекет менчиктин түрүнө карабастан билим берүү уюмдарында билим берүүнүн бардык түрлөрүн жана формаларын колдойт.
- Мамлекет ар бир окуучуга, окутуунун сапатына жана педагогикалык кызматкерлердин статусун жогорулатууга камкордук көрөт.
- Мамлекет мамлекеттик билим берүү уюмдарынын ишин каржылайт жана материалдык-техникалык жактан камсыз кылат.
3. Мамлекет илимий, илимий-чыгармачылыкты өнүктүрүүнү, илимий-технологиялык жетишкендиктерди, ачылыштарды, инновацияларды жана ойлон табууларды колдоого алат.
- Мамлекет илимий мекемелерди жана уюмдарды каржылайт жана колдоого алат, аларды өнүктүрүүнүн стратегиясын ишке ашырат.
4. Мамлекет илимий-техникалык прогреске өбөлгө болгон илимий жана илимий-педагогикалык кадрларды аттестациялоону камсыз кылат.
5. Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясы ырааттуулук жана илимий прогрессти принциптерге негизделген негиздүү менен фундаменталдык жана прикладдык илимдер тармагындагы багыттарды координациялайт.

АДАМДЫН ЖАНА ЖАРАНЫН УКУКАРЫ, ЭРКИНДИКТЕРИ ЖАНА МИЛДЕТТЕРИ

І ГЛАВА. ЖАШЫ ПРИНЦИПТЕР

23-берене

1. Адам укуктары жана эркиндиктери ажыратылгыс жана алар ар бир адамга төрөлгөндөн баштап таандык. Алар абсолюттук, ажыратылгыс жана кимдир бирөөнүн кол салуусунан мыйзам жана сот аркылуу корголгон деп таанылат.
- Адам укуктары жана эркиндиктери Кыргыз Республикасынын жогорку басуулууга кирет. Алар түздөн-түз колдонулат, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин мааниси менен мазмунун аныктайт.
2. Адамдын жана жарандын укуктары жана эркиндиктери улуттук коопсуздугу, коомдук тынчтыгы, калктын саламаттыгы менен адег-ахлактын салтоо, башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн. Ушундай чектөөлөр аскердик же мамлекеттик башка кызматтын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен да киргизилиши мүмкүн. Киргизилиш жаткан чектөөлөр көрсөтүлгөн максаттарга өткөндөш болушу керек.
3. Адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам алынганда ченемдик укуктук актыларды кабыл алууга туюу салынат.
4. Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана алдан ашкан деңгээлде адамдын укуктарына жана эркиндиктерине мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эмес.

Статья 22

1. Развитие общества и государства опирается на научные исследования, современные технологии и инновации.
2. Государство поддерживает все виды и формы образования в образовательных организациях независимо от форм собственности.
- Государство заботится о каждом обучающемся, качестве обучения и повышении статуса педагогических работников.
- Государство финансирует и осуществляет материально-техническое обеспечение деятельности государственных образовательных организаций.
3. Государство содействует развитию науки, научно-творческому развитию, научно-технологическим достижениям, открытиям, инновациям и изобретениям.
- Государство финансирует и поддерживает научные учреждения и организации, реализует стратегию их развития.
4. Государство обеспечивает аттестацию научных и научно-педагогических кадров, способствующих научно-технологическому прогрессу.
5. Национальная академия наук Кыргызской Республики, основываясь на принципах преемственности и научного прогресса, координирует направления в сфере фундаментальных и прикладных наук.

ПРАВА, СВОБОДЫ И ОБЯЗАННОСТИ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

ГЛАВА I. ОБЩИЕ ПРИНЦИПЫ

Статья 23

1. Права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения. Они признаются в качестве абсолютных, неотчуждаемых и защищаемых законом и судом от посяательства со стороны кого бы то ни было.
- Права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц.
2. Права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц. Такие ограничения могут быть введены также с учетом особенностей военной или иной государственной службы. Вводные ограничения должны быть соразмерными указанным целям.
3. Запрещается принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина.
4. Законом не могут устанавливаться ограничения прав и свобод человека в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией.
5. Не подлежат никаким ограничениям установленные Конституцией права и свободы человека.
6. Не подлежат никаким ограничениям установленные Конституцией гарантии запрета.

5. Конституцияда белгилентен адамдын укуктары жана эркиндиктери эч кандай чектелүүгө жатпайт.

6. Тыюу салуулар боюнча Конституцияда белгилентен келиндиктер эч кандай чектөөгө жатпайт.

24-берене

1. Кыргыз Республикасы өз аймагынын четинде жана өзүнүн юрисдикциясында турган бардык адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылат.

Эч ким жынысы, расасы, тили, майышуулугу, этностук таандыктыгы, туткан дини, куралы, саясий же башка ынанамдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча басмырлангышы мүмкүн эмес.

Басмырдоого жол бербей адамдар мыйзамга ылайык жоопкерчилик тартат.

Эл аралдык милдеттенмелерге ылайык ар кандай социалдык топтор үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылууга багытталган жана мыйзамда белгилентен атайын чаралар басмырдоо болуп саналбайт.

2. Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей.

3. Кыргыз Республикасында эркектер жана аялдар бирдей укуктарга жана эркиндиктерге, аларды ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ.

II ГЛАВА. ЖЕКЕ УКУКТАР ЖАНА ЭРКИНДИКТЕР

25-берене

1. Ар бир адам ажыратылгыс жашоо укугуна ээ. Адамдын өмүрүнө жана ден соолугуна кол салууга жол берибейт. Эч кимдин өмүрү өзүм билемдик менен кыйылышы мүмкүн эмес. Өлүм жазасына тыюу салынат.

2. Ар бир адам өзүнүн өмүрүн жана ден соолугун, башка адамдардын өмүрүн жана ден соолугун зарыл болгон коргонуу чегинде укукка каршы кол салуудан коргоого укуктуу.

26-берене

1. Үй-бүлө мыйзамда белгилентен нике куралына жеткен эркек менен аялдын ыктыярдруу никеге туруусунун негизинде түзүлөт. Никелешип жаткан эки адамдын макулдугусуз никеге жол берибейт. Нике мамлекет тарабынан катталат.

2. Балдарга камкордук көрүү, аларды тарбиялоо - ата-энесинин да, энесинин да бирдей укугу жана милдети. Эмгекке жарамдуу, жашы жеткен балдары ата-энесерине камкордук көрүүгө милдеттүү.

3. Жубайлар никеле жана үй-бүлөдө тең укуктарга жана милдеттерге ээ.

27-берене

1. Ар бир бала анын дене-боюнун, акыл-эсинин, руханий, адеп-ахлактык жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлине укуктуу.

2. Кыргыз Республикасында баланын эң маанилүү кызыкчылыктарын коллоо жана камсыз кылуу принциби колдонулат.

3. Баланын өнүгүшү үчүн зарыл болгон жашоо шарттарын камсыз кылуу жоопкерчилиги ата-энесине, камкорчуга жана көзөмөлчүгө жүктөлөт.

4. Мамлекет жетим балдарга жана ата-энесинин багуусунан ажыраган балдарга 18 жашка чейин камкордук көрөт, тарбиялат жана окутат. Ошол эле учурда аларга бешпаштыгы, орто жана жогорку кесиптик билимди акысыз алууга шарт түзөт. Аларга

Статья 24

1. Кыргызская Республика обеспечивает всем лицам, находящимся в пределах ее территории и под ее юрисдикцией, защиту их прав и свобод.

Никто не может подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств.

Лица, допущенные дискриминацию, несут ответственность в соответствии с законом.

Не являются дискриминацией специальные меры, установленные законом и направленные на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп в соответствии с международными обязательствами.

2. В Кыргызской Республике все равны перед законом и судом.

3. В Кыргызской Республике мужчины и женщины имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации.

ГЛАВА II. ЛИЧНЫЕ ПРАВА И СВОБОДЫ

Статья 25

1. Каждый имеет неотъемлемое право на жизнь. Послательство на жизнь и здоровье человека недопустимо. Никто не может быть произвольно лишен жизни. Смертная казнь запрещается.

2. Каждый имеет право защищать свою жизнь и здоровье, жизнь и здоровье других лиц от противоправных посятельств в пределах необходимой обороны.

Статья 26

1. Семья создается на основе добровольного вступления в брак мужчины и женщины, достигших установленного законом брачного возраста. Брак не допускается без согласия двух лиц, вступающих в брак. Брак регистрируется государством.

2. Забота о детях, их воспитание в равной мере является правом и обязанностью как отца, так и матери. Трудопособные, совершеннолетние дети обязаны заботиться о родителях.

3. Супруги имеют равные права и обязанности в браке и семье.

Статья 27

1. Каждый ребенок имеет право на уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного, нравственного и социального развития.

2. В Кыргызской Республике действует принцип обеспечения наилучших интересов ребенка.

3. Ответственность за обеспечение необходимых для развития ребенка условий жизни возлагается на каждого из родителей, опекунов и попечителей.

4. Государство заботится, воспитывает и обучает детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, до 18 лет. При этом им создаются условия для получения бесплатного начального, среднего и высшего профессионального образования. Им оказывается социальное обеспечение.

28-берене

1. Кыргыз Республикасында кулчулукка, адамдарды сатууга жол берилбейт.
 2. Бөлдөрдөн эмгегин эксплуатациялоого тыюу салынат.
 3. Соттук, табигый кырсыктардын жана башка өзгөчө кырдаалдардын кесепеттерин жоюуну, ошондой эле сот чечимин аткаруу тартыбн кошпогондо, мажбурланган эмгекке тыюу салынат.
- Аскердик, альтернативдик (аскерден тышкары) кызмат өтөөгө тартуу мажбурланган эмгек болуп эсептелбейт.

29-берене

1. Ар бир адам жеке турмушунун кол тийгистигине, абийиринин жана ар-намысынын корголушуна укуктуу.
2. Эч ким инсандын абийирине жана ар-намысына доо кетирген же аны кемсинткен маалыматты тараткандыгы үчүн жазык куугунтукна алынышы мүмкүн эмес.
3. Ар бир адам кат-кабар алышуунун, телефондук жана башка сүйлөшүүлөрдүн, почта, телеграфтык, электрондук жана башка кабарлашуулардын куугунтуктугуна укуктуу. Бул укуктарды чектөөгө мыйзамга ылайык жана сот чечиминин негизинде гана жол берилет.
4. Мыйзамда белгиленген учурларда кошпогондо, адамдын макулдугусуз анын жеке турмушу тууралуу маалыматты, купуя маалыматты жыйноого, сактоого, пайдаланууга жана жайылтууга жол берилбейт.
5. Ар бир адамга купуя маалыматты, адамдын жеке турмушу жөнүндө маалыматты мыйзамсыз жыйноого, сактоого, жайылтуудан коргоо, анын ичинде соттук коргоо кепилденет, ошондой эле укуксуз иш-аракеттер менен келтирилген материалдык жана моралдык зыяндын ордун толтуртуу алуу укугуна кепилдик берилет.

30-берене

1. Ар бир адам өзүнүн менчигинде же башка укуктук ээлигинде турган турак жайынын жана башка объекттеринин кол тийгистигине укуктуу. Эч ким ээсинин эркине каршы алар пайдаланып турган турак жайга жана башка объекттерине кире албайт.
2. Тинтүү, алып коюу, кароо жүргүзүүгө жана башка аракеттерди жүзөгө ашырууга, ошондой эле бийлик өкүлдөрүнүн жеке менчик же башка укуктук ээлигиндеги турак жайга жана башка объекттерге кирүүсүнө сот чечиминин негизинде гана жол берилет.
3. Мыйзамда каралган өзгөчө учурларда соттун чечимисиз тинтүү, алып коюу, кароо жүргүзүү жана башка аракеттерди жүзөгө ашырууга, ошондой эле бийлик өкүлдөрүнүн жеке менчик же башка укуктук ээлигиндеги турак жайга жана башка объекттерге кирүүсүнө жол берилет. Мындай аракеттердин мыйзамдуулугу жана негиздүүлүгү сот тарабынан каралууга жатат.
4. Ушуну беренеге белгиленген кепилдиктер жана чектөөлөр юридикалык жактарга да жайылтылат.

31-берене

1. Ар бир адам Кыргыз Республикасынын аймагында эркин жүрүүгө, баруучу жана жашоочу жерин тандап алууга укуктуу.
2. Кыргыз Республикасынын жараны Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары

Статья 28

1. В Кыргызской Республике не допускается рабство, торговля людьми.
 2. Запрещается эксплуатация детского труда.
 3. Запрещается принудительный труд, кроме случаев войны, ликвидации последствий стихийных бедствий и других чрезвычайных обстоятельств, а также в порядке исполнения решения суда.
- Не считается принудительным трудом привлечение к военной, альтернативной (вневоенной) службе.

Статья 29

1. Каждый имеет право на неприкосновенность частной жизни, защиту чести и достоинства.
2. Человеческое достоинство в Кыргызской Республике абсолютно и неприкосновенно.
3. Никто не может быть подвергнут уголовному преследованию за распространение информации, порочащей или унижающей честь и достоинство личности.
4. Каждый имеет право на тайну переписки, телефонных и иных переговоров, почтовых, телеграфных, электронных и иных сообщений. Ограничение этих прав допускается только в соответствии с законом и на основании судебного решения.
5. Не допускается сбор, хранение, использование и распространение конфиденциальной информации, информации о частной жизни человека без его согласия, кроме случаев, установленных законом.
6. Каждому гарантируется защита, в том числе судебная, от неправомерного сбора, хранения, распространения конфиденциальной информации и информации о частной жизни человека, а также гарантируется право на возмещение материального и морального вреда, причиненного неправомерными действиями.

Статья 30

1. Каждый имеет право на неприкосновенность жилища и иных объектов, находящихся у него в собственности или ином праве. Никто не может проникать в жилище и иные объекты против воли человека, в подпольном входе которого они находятся.
2. Проникновение в жилище и осуществление иных действий, а также проникновение представителей власти в жилище и иные объекты, находящиеся в собственности или ином праве, допускаются лишь на основании судебного решения.
3. В исключительных случаях, предусмотренных законом, обыск, выемка, осмотр и осуществление иных действий, проникновение представителей власти в жилище и иные объекты, находящиеся в собственности или ином праве, допускается без судебного решения. Законность и обоснованность таких действий подлежат рассмотрению судом.
4. Гарантии и ограничения, установленные настоящей статьей, распространяются также на юридические лица.

Статья 31

1. Каждый имеет право на свободу передвижения, выбор места пребывания и жительства в пределах территории Кыргызской Республики.
2. Гражданин Кыргызской Республики имеет право свободно выезжать за пределы Кыргызской Республики и беспрепятственно возвращаться. Ограничение права выезда допускается только на основании закона.

эркин чыгууга жана тоскоолдуксуз кайтып келүүгө укуктуу. Чыгуу укугун чектөөгө мыйзамдын негизинде гана берилет.

Кыргыз Республикасынын жарандарынын тоскоолдуксуз кайтып келүү укугуна эч кандай чектөө коюлбайт.

32-берене

1. Ар бир адам эркин ой жүгүртүүгө жана пикирге ээ болууга укуктуу.

2. Ар бир адам өз пикирин эркин билдирүүгө, сөз жана басма сөз эркиндигине укуктуу.

3. Эч ким өз пикирин билдирүүгө же андан баш тартууга мажбурланганын мүмкүн эмес.

4. Басмалыкты, кастыкка же зомбулукка чакырган улуттук, расалык, диний жек көрүүчүлүктү, гендердик жана башка социалдык үстөмдүктү үгүттөөгө тыюу салынат.

33-берене

1. Ар бир адам маалыматта эркин издөөгө, алууга, сактоого, пайдаланууга жана аны оозеки, жазуу түрүндө жана башка жол менен жайылтууга укуктуу.

2. Ар бир адам мамлекеттик органдардагы, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарындагы, мекемелердеги жана уюмдардагы өзү жөнүндө маалыматтар менен таанышууга укуктуу.

3. Ар бир адам мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардагы кызмат адамдарынын, мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары каттыкан юридикалык жактардын, ошондой эле республикалык жана жергиликтүү бюджеттен каржыланган уюмдардын ишмердүүлүгү жөнүндө маалымат алууга укуктуу.

4. Ар бир адамга мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын караматында болгон маалыматка жеткишүүгө укук берилгенет. Маалымат берүү тартиби мыйзам менен аныкталат.

34-берене

1. Ар бир адамга өбөйүр жана дин тутуу эркиндиги кепилденет.

2. Ар бир адам өзүнчө же башкалар менен бирге калаган динин тутууга же эч бир динди тутууого укуктуу.

3. Ар бир адам диний жана башка ынанымдарын эркин тандоого жана тутууга укуктуу.

4. Эч ким өзүнүн диний жана башка ынанымдарын билдирүүгө же алардан баш тартууга мажбурланганын мүмкүн эмес.

35-берене

Ар бир адам мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын маалыматтарын аткаруудагы мыйзамсыз аракеттеринен (аракетсиздигинен) келтирилген зыяндын ордун мамлекеттен толугу менен алууга укуктуу.

36-берене

Ар бир адам биргүү эркиндигине укуктуу.

Право граждан Кыргызской Республики на беспрепятственное возращение из-за рубежа не подлежит никаким ограничениям.

Статья 32

1. Каждый имеет право на свободу мысли и мнения.

2. Каждый имеет право на свободу выражения своего мнения, свободу слова и печати.

3. Никто не может быть принужден к выражению своего мнения или отказу от него.

4. Запрещается пропаганда национальной, расовой, религиозной ненависти, гендерного и иного социального превосходства, призывающая к дискриминации, вражде или насилью.

Статья 33

1. Каждый имеет право свободно искать, получать, хранить, использовать информацию и распространять ее устно, письменно или иным способом.

2. Каждый имеет право на ознакомление в государственных органах, органах местного самоуправления, учреждениях и организациях со сведениями о себе.

3. Каждый имеет право на получение информации о деятельности государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц, юридических лиц с участием государственных органов и органов местного самоуправления, а также организаций, финансируемых из республиканского и местных бюджетов.

4. Каждому гарантируется доступ к информации, находящейся в ведении государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц. Порядок предоставления информации определяется законом.

Статья 34

1. Каждому гарантируется свобода совести и вероисповедания.

2. Каждый имеет право исповедовать индивидуально или совместно с другими любую религию или не исповедовать никакой.

3. Каждый вправе свободно выбирать и иметь религиозные и иные убеждения.

4. Никто не может быть принужден к выражению своих религиозных и иных убеждений или отказу от них.

Статья 35

Каждый имеет право на возмещение государством вреда, причиненного незаконными действиями (бездействием) государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц при исполнении служебных обязанностей.

Статья 36

Каждый имеет право на свободу объединения.

ГЛАВА III. ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРАВА

Статья 37

1. Граждане Кыргызской Республики имеют право избирать и быть избранными в государственные органы и органы местного самоуправления, а также участвовать в референдуме.

ШІ ГЛАВА. САЯСИЙ УКУСТАР

37-берене

1. Кыргыз Республикасынын жарандары мамлекеттик органдарга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоого жана шайланууга, ошондой эле референдумга катышууга укуктуу.

2. Кыргыз Республикасынын жарандары мамлекеттин жана коомдун иштерин башкарууга түздөн-түз, ошондой эле өздөрүнүн өкүлдөрү аркылуу катышууга укуктуу.

3. Кыргыз Республикасынын жарандары мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматка мыңамда белгиленип тартып кирүүдө, кызмат бөйөнчө которуула бирдей укуктарга, бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ.

4. Кыргыз Республикасынын жарандары мыңамдарды, республикалык жана жергиликтүү маанидеги чечимдерди талкуулоого жана кабыл алууга катышууга укуктуу.

5. Мыңамда белгиленип мөөнөттө негиздүү жооп берүүгө милдеттүү болгон мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жана аялардын кызмат адамдарына ар бир адам кайрылууга укуктуу.

6. Жарандар Республикалык жана жергиликтүү бюджеттерди түзүүгө катышууга, ошондой эле бюджеттен иш жүзүндө чыгыштылып жаткан каражаттар жөнүндө маалымат алууга укуктуу.

38-берене

Башка жарандыгы бар Кыргыз Республикасынын жарандары саясий жана атайын мамлекеттик кызмат орундарын ээлеге укуксуз. Мындай чектөө мыңам менен мамлекеттик башка кызмат орундары үчүн да белгилениши мүмкүн.

39-берене

1. Ар бир адам тынч чогулуштар эркиндигине укуктуу. Эч ким чогулушка катышууга мажбурданышы мүмкүн эмес.

2. Тынч чогулушту өткөрүүнү камсыз кылуу максатында ар бир адам мамлекеттик органдарга же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына кабарлама берүүгө укуктуу.

3. Тынч чогулуштардын уюштуруучулары жана катышуучулары тынч чогулуш өткөрүү жөнүндө кабарламанын жоктугу, кабарламанын түрү, мазмуну жана берүү мөөнөтү сакталбагандыгы үчүн жоопкерчилик тартпайт.

4. Тынч чогулуштардын уюштурулушу жана өткөрүү тартиби мыңам менен аныкталат.

IV ГЛАВА. ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА СОЦИАЛДЫК УКУСТАР

40-берене

Ар бир адам өзүнүн мүлкүнө, өз ишмердигинин натыйжаларына ээлик кылууга, пайдаланууга жана тескөөгө укуктуу.

41-берене

Ар бир адам экономикалык эркиндикке, мыңам менен тыюу салынбаган ар кандай экономикалык ишмердүүлүгү үчүн өз жөнлөмүн жана өзүнүн мүлкүн эркин колдонууга укуктуу.

2. Гражданине Кыргызской Республики имеют право участвовать в управлении делами общества и государства как непосредственно, так и через своих представителей.

3. Граждане Кыргызской Республики имеют равные права, равные возможности при поступлении на государственную гражданскую и муниципальную службу, продвижения в должности в порядке, предусмотренном законом.

4. Граждане Кыргызской Республики имеют право участвовать в обсуждении и принятии законов и решений республиканского и местного значения.

5. Каждый имеет право на обращение в органы государственной власти, органы местного самоуправления и к их должностным лицам, которые обязаны предоставлять обоснованный ответ в установленный законом срок.

6. Граждане имеют право участвовать в формировании республиканского и местных бюджетов, а также получать информацию о фактически расходимых средствах из бюджетов.

Статья 38

Граждане Кыргызской Республики, имеющие иное гражданство, не вправе занимать политические и специальные государственные должности. Данное ограничение может быть установлено законом и для других государственных должностей.

Статья 39

1. Каждый имеет право на свободу мирных собраний. Никто не может быть принужден к участию в собрании.

2. В целях обеспечения проведения мирного собрания каждый вправе подавать уведомления в государственные органы или органы местного самоуправления.

3. Организаторы и участники мирных собраний не несут ответственности за отсутствие уведомления о проведении мирного собрания, несоблюдение формы уведомления, его содержания и сроков подачи.

4. Организация и порядок проведения мирных собраний определяются законом.

ГЛАВА IV. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ПРАВА

Статья 40

Каждый имеет право на владение, пользование и распоряжение своим имуществом, результаты своей деятельности.

Статья 41

Каждый имеет право на экономическую свободу, свободное использование своих способностей и своего имущества для любой экономической деятельности, не запрещенной законом.

Статья 42

1. Каждый имеет право на свободу труда, распоряжаться своими способностями к труду, на выбор профессии и рода занятий, охрану и условия труда, отвечающие требованиям безопасности и гигиены, а также право на получение оплаты труда не ниже установленного законом прожиточного минимума.

2. Каждый имеет право на отдых.

42-берене

1. Ар бир адам эмгек эркиндигине, эмгекке жөндөмдүүлүгүн пайдаланууга, кесибин жана иштин түрүн тандоого, коопсуздугун жана тигиененин талаптарына жооп берген эмгек шарттарына жана эмгекти коргоого укуктуу, ошондой эле мыйзам менен белгиленген жашоо минималдууларын төмөн болбогон эмгек акы алууга укуктуу.
2. Ар бир адам эс алууга укуктуу.
3. Жумуш убактысынын максималдуу узактыгы, жумасына эс алуунун минималдуу убактысы жана акы төлөнүүчү жылдык өрүү, ошондой эле эс алуу укугун жүзөгө ашыруунун башка негизги шарттары мыйзам менен аныкталат.
4. Жерандар иш тапштоого укуктуу. Иш тапштоолорду өткөрүү тартиби жана шарттары мыйзам менен аныкталат.

43-берене

1. Ар бир адам ден соолугун коргоого жана медициналык камсыздандырууга укуктуу. Медициналык камсыздандыруу шарттары мыйзам менен аныкталат.
2. Мамлекет ар бир адамды медициналык жактан тейлөө үчүн шарт түзөт жана саламаттык сактоонун мамлекеттик, муниципалдык, жеке жана башка мекемелерди өнүктүрүү боюнча чараларды көрөт.
- Мамлекет медициналык мекемелердин кызматкерлери үчүн зарыл шарттарды түзөт жана аларды социалдык жактан коргоону камсыз кылат.
3. Жерандар мамлекеттик саламаттык сактоо мекемелеринин тармагынан акысыз пайдаланууга укуктуу.
- Медициналык тейлөө, жөнндөстүлгөн шарттарда тейлөөнү кошуп алганда мыйзамда каралган мамлекеттик кепилдиктердин четинде мамлекеттин эсебинен жүзөгө ашырылат.
4. Кызмат адамдарынын адамдардын өмүрү жана ден соолугу үчүн коркунуч туудураган факторларды жана жагдайларды жашыруугу мыйзамда белгиленген жоопкерчиликке алынг келет.
5. Жерандарды медициналык жактан акы төлөө менен тейлөөгө мыйзамда аныкталган негизде жана тартипте жол берилет.

44-берене

1. Кыргыз Республикасында улгайган, ооруган, майып болгон жана эмгекке жөндөмдүүлүгүн жоготкон, батар-көрөрүнөн ажыраган учурларда мыйзамда каралган тартипте жана учурларда мамлекеттин эсебинен социалдык камсыз кылуу кепилденет.
2. Пенсия, социалдык жөлөк пулдар жана башка социалдык жардам мыйзам менен белгиленген жашоо минималдуунун өлчөмүнөн төмөн эмес жашоо деңгээлини камсыз кылат.
3. Мамлекет ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарды, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин толук жана бирдей жүзөгө ашырууга, аларды эч кандай басмырлоосуз социалдык интеграциялоого, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар үчүн жеткиликтүү чөйрөнү түзүүгө жана алардын жашоо сапатын жакшыртууга негизделген социалдык коргоо тутумунун иштөөсүн камсыз кылат.
4. Мамлекет ыктыяруу социалдык камсыздандырууну, социалдык камсыз кылуунун кошумча түрлөрүн түзүүнү жана кайрамыдуулук иш-аракеттерди колдоого алат.
5. Мамлекеттин социалдык иши жарандардын өзү жана үй-бүлөсү үчүн экономикалык басуу баттыкка жетишүү мүмкүнчүлүгүн, экономикалык эркиндигин, активдүүлүгүн чектөөчү мамлекеттик камкордук формасына өтпөөгө тийиш.

3. Максимальная продолжительность рабочего времени, минимальная еженедельный отдых и оплачиваемый ежегодный отпуск, а также иные основные условия осуществления права на отпуск определяются законом.
4. Граждане имеют право на забастовку. Порядок и условия проведения забастовок определяются законом.

Статья 43

1. Каждый имеет право на охрану здоровья и медицинское страхование. Условия медицинского страхования определяются законом.
2. Государство создает условия для медицинского обслуживания каждого и принимает меры по развитию государственных, муниципальных, частных и иных организаций здравоохранения.
- Государство создает необходимые условия для работников медицинских организаций и обеспечивает их социальную защиту.
3. Граждане имеют право на бесплатное пользование сетью государственных организаций здравоохранения.
- Медицинское обслуживание, включая обслуживание на льготных условиях, осуществляется за счет государства в объеме государственных гарантий, предусмотренных законом.
4. Сокрытие должностными лицами фактов и обстоятельств, создающих угрозу для жизни и здоровья людей, влечет установленную законом ответственность.
5. Планное медицинское обслуживание граждан допускается на основаниях и в порядке, установленных законом.

Статья 44

1. В Кыргызской Республике в предусмотренных законом порядке и случаях гарантируется социальное обеспечение за счет государства в старости, в случае болезни, инвалидности, утраты трудоспособности, потери кормильца.
2. Пенсия, социальное пособие и другая социальная помощь обеспечиваются уровнем жизни не ниже установленного законом размера прожиточного минимума.
3. Государство обеспечивает функционирование системы социальной защиты лиц с ограниченными возможностями здоровья, основанной на полном и равном без какой-либо дискриминации, создании доступной среды для лиц с ограниченными возможностями здоровья и улучшения качества их жизни.
4. Государство поощряет добровольное социальное страхование, создание дополнительных форм социального обеспечения и благотворительную деятельность.
5. Социальная деятельность государства не должна принимать форму государственного попечительства, ограничивающего экономическую свободу, активность и возможности гражданина самому достигать экономического благополучия для себя и своей семьи.

Статья 45

1. Каждый имеет право на жилище.
2. Никто не может быть произвольно лишен жилища.
3. Государственные органы и органы местного самоуправления поощряют жилищное строительство, создают условия для реализации права на жилище.

ALPHIN
BOBHPIC

- 46-берене

- 47-берег

- 48-бөріне

- 49-берег

- 13

- ## Статья 46

- Статья 47

- Статья 48

- ## Статья 49

- 13

3. Ар бир адам курчап турган жаратылыш чөйрөсүн, өсүмдүктөр жана жаныбарлар дүйнөсүн сактоого жана аар мамиле кылууга милдеттүү.

50-берене

Ар бир адам мыйзамда каралган учурларда жана тартыпте салыктарды жана жыйнакдарды төлөөгө милдеттүү.

V ГЛАВА. ЖАРАНЫК.

ЖАРАНЫК УКУКТАРЫ ЖАНА МИЛДЕТТЕРИ

51-берене

1. Кыргыз Республикасынын жарандыгы – адам менен мамлекеттин өз ара укуктарынын жана милдеттеринин жыйындысынан турган туруктуу укуктук байланыш.

2. Бир дагы жаран өз жарандыгынан ажыратылышы мумкун эмес. Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналган адамдардын башка мамлекеттин жарандыгына таандыктыгы мыйзамдарга жана Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерге ылайык таанылат.

3. Өзүнүн Кыргызстан элине таандыктыгын далилдеген ар бир адам Кыргыз Республикасынын жарандыгын жөнөкөйлөтүлгөн тартыпте алууга укуктуу.

Кыргыз Республикасынын четинен тышкыры жалаган кыргыздар башка мамлекеттин жараны болгондугуна карабастан, Кыргыз Республикасынын жарандыгын жөнөкөйлөтүлгөн тартыпте алууга укуктуу.

Кыргыз Республикасынын жарандыгын алуу тартыпте жана шарты мыйзам менен аныкталат.

4. Кыргыз Республикасынын жаранынын паспорту мамлекеттин менчиги болуп саналат.

5. Кыргыз Республикасынын жараны республиканын четинен сыртка чыгырып салынайт же башка мамлекетке өткөрүп берилбейт.

6. Кыргыз Республикасы өз четинен сырткары жүргөн жарандарын коргоого жана колдоого келилик берет.

7. Мурда Кыргыз Республикасынын жарандыгында турган чет өлкөлүк жарандар же жарандыгы жок адамдар жашап туруу мүмкүндүгүн жөнөкөйлөтүлгөн тартыпте алууга укуктуу.

52-берене

1. Кыргыз Республикасында чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар мыйзамда же Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган мыйзамдарда белгиленген тартыпте күчүнө кирген эл аралык келишимге белгиленген учурларда кошпогондо, Кыргыз Республикасынын жарандары менен бирдей укуктарга жана милдеттерге ээ.

2. Кыргыз Республикасы саясий себептер боюнча, ошондой эле адам укуктарын жана эркиндиктерин бузуу жүйөсү менен куугунтукталган чет өлкөлүк жарандарга жана жарандыгы жок адамдарга эл аралык милдеттенмелерге ылайык саясий баш панаск берет.

Саясий баш панаск алган адам башка мамлекетке өткөрүп берилбейт.

53-берене

1. Коомдук жүрүш-туруш эрежелерин жана ченемдерин сактоо, коомдун

14

Статья 50

Каждый обязан платить налоги и сборы в случаях и порядке, предусмотренных законом.

ГЛАВА V. ГРАЖДАНСТВО.

ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ ГРАЖДАНИНА

Статья 51

1. Гражданство Кыргызской Республики – устойчивая правовая связь человека с государством, выражающаяся в совокупности их взаимных прав и обязанностей.

2. Ни один гражданин не может быть лишен своего гражданства. За лицами, выполнявшими гражданские обязанности Кыргызской Республики, признается принадлежность к гражданству другого государства в соответствии с законами и международными договорами, участниками которых является Кыргызская Республика.

3. Каждый, доказавший свою принадлежность к народу Кыргызстана, имеет право приобрести гражданство Кыргызской Республики в упрощенном порядке.

Кыргызы, проживающие за пределами Кыргызской Республики, несмотря на наличие гражданства другого государства, вправе получить гражданство Кыргызской Республики в упрощенном порядке.

Порядок и условия приобретения гражданства Кыргызской Республики определяются законом.

4. Паспорт гражданина Кыргызской Республики является собственностью государства.

5. Гражданин Кыргызской Республики не может быть выдворен за пределы республики или выдан другому государству.

6. Кыргызская Республика гарантирует своим гражданам защиту и покровительство за ее пределами.

7. Иностранцы граждане или лица без гражданства, ранее состоявшие в гражданстве Кыргызской Республики, имеют право на получение вида на жительство в упрощенном порядке.

Статья 52

1. В Кыргызской Республике иностранные граждане и лица без гражданства имеют права и обязанности наравне с гражданами Кыргызской Республики, кроме случаев, установленных законами или вступившими в силу в установленном законодательством порядке международными договорами, участниками которых является Кыргызская Республика.

2. Кыргызская Республика в соответствии с международными обязательствами предоставляет политическое убежище иностранным гражданам и лицам без гражданства, преследуемым по политическим мотивам, а также по мотивам нарушения прав и свобод человека.

Лицо, получившее политическое убежище, не может быть выдано другому государству.

Статья 53

1. Соблюдение прав и норм общественного поведения, уважительное отношение к интересам общества есть обязанность каждого человека. Осуществление человеком своих прав и свобод не должно нарушать права и свободы других лиц.

14

кызыкчылыктарын урукматтоо – ар бир адамдын милдети. Адамдын өзүнүн укуктарын жана эркиндиктерин жүзөгө ашыруусу башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин бузбашы керек.

2. Ар бир адам Конституцияда жана мыйзамдарда тыюу салынбаган ар кандай аракеттери жана ишмердүүлүктү жүргүзүүгө укуктуу.

3. Ар бир адам Конституцияны жана мыйзамдарды сактоого, башка адамдардын укуктарын, эркиндиктерин, айырын жана ар-намысын урматтоого милдеттүү.

54-берене

1. Ата Мекенин коргоо – Кыргыз Республикасынын жарандарынын ыйык парзы жана милдети.

2. Кыргыз Республикасынын жарандары мыйзам менен белгиленген чектерде жана шарттарда аскердик кызмат өтөөшөт. Аскердик кызмат өтөөдөн бошотуунун же аны альтернативдик кызмат менен алмаштыруунун негиздери жана тартыбы мыйзам менен аныкталат.

VI ГЛАВА. АДАМДЫН ЖАНА ЖАРАНЫН УКУКТАРЫНЫН ЖАНА ЭРКИНДИКТЕРИНИН КЕЧИЛДИКТЕРИ

55-берене

Кыргыз Республикасында адамдын жана жаранын укуктары жана эркиндиктери эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерине жана ченемдерине, ошондой эле Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган, мыйзамдарда белгиленген тартипте күүнө кирген эл аралык келишимдерге ылайык таанылат жана кечилденет.

56-берене

1. Мамлекет жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин Конституцияда жана мыйзамдарда бекитилген тартипте камсыз кылат.

2. Кыргыз Республикасында адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсигүүчү мыйзамдар кабыл алынбайт.

3. Инсандын дене-боюна жана моралдык кол тийгистигине карата чектөөлөргө жасалган кылмыш үчүн жаза катары мыйзамдын негизинде гана соттун өкүмү боюнча жол берилет.

4. Эч ким кыйноолорго жана башка катаал адамгерчиликсиз, ырайымсыз же калыр-баркты басмырлаган мамилелерге жана жазалоого дуушар болбоого тийиш.

5. Эркиндигинен ажыратылган ар бир адам ар-намысы кемсинтилбеген адамгерчиликтүү мамиле жасалышына укуктуу.

6. Талаптайыдай бийлирилген жана ырасталган ыктыярдуу макулдугуна адамдарга карата медициналык, биологиялык, психологиялык тажрыйбаларга тыюу салынат.

57-берене

1. Ар бир адам анын күнөөсү мыйзамда каралган тартипте далилденмейинче жана мыйзамдуу күүнө кирген соттун өкүмү менен аныкталмайынча, кылмыш жана/же жорук жасалганга күнөөлүү деп эсептелбейт. Бул принциптин бузулушу материялдык чыгымдын жана моралдык зыяндын ордун сот тартибинде толтуруу берүү үчүн негиз болот.

2. Эч ким өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөөгө милдеттүү эмес. Күнөөлүүлүгүнө карата ар кандай күмөн саноолор айтылгандыгын пайдалына чечмененет.

2. Кожий ыраане осушешувашь лубые дейшувашь и дешельность, кроме заперенных Конституцией и законами.

3. Кожий обяан соболяоать Конституцию и законы, уважать права, свободу, честь и достоинство других лиц.

Статья 54

1. Защита Отечества – священный долг и обязанность граждан Кыргызской Республики.

2. Граждане Кыргызской Республики несут военную службу в пределах и на условиях, установленных законом. Основания и порядок освобождения от несения военной службы или замены ее альтернативной службой устанавливаются законом.

ГЛАВА VI. ГАРАНТИИ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

Статья 55

В Кыргызской Республике признаются и гарантируются права и свободы человека и гражданина в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права, а также вступившими в силу в установленном законодательством порядке международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика.

Статья 56

1. Государство обеспечивает права и свободы граждан в порядке, закрепленном Конституцией и законами.

2. В Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека.

3. Ограничения, касающиеся физической и моральной неприкосновенности личности, допустимы только на основании закона, по приговору суда как наказание за совершенное преступление.

4. Никто не может подвергаться пыткам и другим бесчеловечным, жестоким или унижающим достоинство видам обращения или наказания.

5. Каждый имеет право на гуманное обращение, не унижающее человеческого достоинства.

6. Запрещаются медицинские, биологические, психологические опыты над людьми без их добровольного согласия, выраженного и удостоверенного надлежащим образом.

Статья 57

1. Каждый считается невиновным в совершении преступления и/или проступка, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном законом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суда. Нарушение этого принципа является основанием для возмещения материального ущерба и морального вреда в судебном порядке.

2. Никто не обязан доказывать свою невиновность. Любые сомнения в виновности толкуются в пользу обвиняемого.

3. Никто не может быть осужден лишь на основе его собственного признания в совершении преступления.

3. Эч ким кылмыш жасаганын өзү мойнуна алгандыгын негизинде гана соттошу мүмкүн эмес.
4. Күнөөнү далилдөө түйшүгү айыптоочуга жүктөлөт. Мыйзамды бузуу менен алынган далилдер айыптоону негиздөө жана соттун чечимин чыгаруу үчүн пайдаланышы мүмкүн эмес.
5. Эч ким жеке өзүнө, жубайына жана мыйзам менен аныкталуучу жакын туугандарына каршы күбө болууга жана көрөткө берүүгө милдеттүү эмес.

58-берене

1. Ар бир адам мыйзамда белгиленген учурларда сот арачыларынын катышуусу менен шпинин сотто каралышына укуктуу.
2. Ар бир соттогон адам ырайым кылууну жана жазасын жеңилдетүүнү суранууга укуктуу.
3. Эч ким бир эле укук бузгандык үчүн эки жолу юридикалык жоопкерчиликти тартпоого тийиш.
4. Ар бир соттогон адам өз ишин мыйзамга ылайык жогору турган сотто каратууга укуктуу.
5. Ар бир адам өзүнүн бузулган укуктарын жана эркиндиктерин коргоо үчүн мыйзамдарда белгиленген тартыпте күчүнө кирген эл аралык келишимдерге ылайык адам укуктары боюнча эл аралык органдарга кайрылууга укуктуу.

59-берене

1. Ар бир адам эркиндикке жана жеке кол тийгистикке укуктуу.
2. Эч ким кандайдыр бир жарандык укуктуу милдеттенесин аткарууга мүмкүнчүлүгү жок деген негизде гана эркиндигинен ажыратылышы мүмкүн эмес.
3. Эч ким соттун чечимисиз жана мыйзамда белгиленген негиздер жана тартыптер боюнча гана кармалып, камакка алынышы же эркиндигинен ажыратылышы мүмкүн эмес.
4. Эч ким соттун чечимисиз 48 сааттан ашык мөөнөткө кармалышы мүмкүн эмес. Ар бир кармалган адам кармалышынын мыйзамдуулугу жана негиздүүлүгү жөнүндө маселени чечүү үчүн дароо, кармалган учурунда 48 саат өткөнгө чейин сотко жеткирилүүгө тийиш. Эгерде адамды кармоого негиз жок болсо, ал адам дароо башотулуга тийиш.
- Айрым учурларда кармап туруунун мындан кыска мөөнөттөрү мыйзам менен белгиленши мүмкүн.
5. Кармалган ар бир адамга кармалышынын жүйөлөрү жөнүндө эч кенкиртирбестен билдирилиши жана анын укуктары түшүндүрүлүшү керек.
- Кармалган учурдан тартып адамдын коопсуздугу камсыз кылынат, ал өзүн-өзү коргоого жана адвокаттын квалификациялуу юридикалык жардамынан пайдаланууга мүмкүнчүлүк, ошондой эле медициналык кароого жана дарыгердин жардамына укук берилет.
6. Ушул берененин жоболорун бузуу менен кармалган же камакка алынган ар бир адам мыйзам тарбынан белгиленген тартыпте жана өлчөмдө компетенция төлөтүгү алуу менен тарткан зыяндын ордун мамлекеттин эсебинен толутулу алууга укуктуу.
- Булун туруп атайын мыйзамсыз жана негизсиз кармоо же камакка алуу аныкталган учурда кызмат адамдары жазык жоопкерчилигине тартылат.

60-берене

1. Адамдын жоопкерчилигин белгилөөчү же күчөтүүчү мыйзам өткөн мезгилде

16

4. Бремя доказывания вины возлагается на обвинителя. Доказательства, добытые нарушением закона, не могут использоваться для обоснования обвинения и вынесения судебного решения.
5. Никто не обязан свидетельствовать и давать показания против самого себя, супруга(и) и близких родственников, круг которых определяется законом.

Статья 58

1. Каждый имеет право на рассмотрение дела судом с участием присяжных заседателей в случаях, предусмотренных законом.
2. Каждый осужденный имеет право просить о помиловании и смягчении наказания.
3. Никто не должен дважды нести юридическую ответственность за одно и то же правонарушение.
4. Каждый осужденный имеет право на рассмотрение его дела вышестоящим судом в соответствии с законом.
5. Каждый человек имеет право обратиться за защитой своих нарушенных прав и свобод в международные органы по правам человека в соответствии с международными договорами, вступающими в силу в установленном законодательством порядке.

Статья 59

1. Каждый человек имеет право на свободу и личную неприкосновенность.
2. Никто не может быть лишен свободы только на том основании, что он не в состоянии выполнить какое-либо гражданско-правовое обязательство.
3. Никто не может быть задержан, заключен под стражу, лишен свободы иначе как по решению суда и только на основаниях и в порядке, установленных законом.
4. Никто не может быть подвергнут задержанию на срок более 48 часов без судебного решения.

Каждое задержанное лицо незамедлительно до истечения 48 часов с момента задержания должно быть доставлено в суд для решения вопроса о законности и обоснованности его задержания. Если отпадает основание, по которому лицо было задержано, оно должно быть немедленно освобождено.

Законом в отдельных случаях могут быть установлены более короткие сроки задержания.

5. Каждому задержанному лицу должно быть безотлагательно сообщено о мотивах задержания и разъяснены его права.

С момента задержания лицу обеспечивается безопасность, предоставляется возможность защищать себя лично, пользоваться квалифицированной юридической помощью адвоката, а также право на медицинский осмотр и помощь врача.

6. Каждое лицо, задержанное или заключенное под стражу в нарушение положений настоящей статьи, имеет право на возмещение ущерба за счет государства, с выплатой компенсации в порядке и размерах, установленных законом.

В случае выявления заведомо незаконного и необоснованного задержания и заключения под стражу должностные лица несут уголовную ответственность.

Статья 60

1. Закон, устанавливающий или отягчающий ответственность лица, обратной силы не имеет. Никто не может нести ответственность за действия, которые на момент их совершения не признавались правонарушением. Если после совершения

16

карата колдонулбайт. Жасалган учура карата укук бузуу деп таанылбаган аракет үчүн эч ким жоопкерчиликке тартылбаши керек. Эгерде укук бузуу жасалгандан кийин ал үчүн жоопкерчилик жокко чыгарылса же жеңилдетилсе, анда жана мыйзам колдонулат.

2. Жоопкерчиликти белгилөөнү жазык мыйзамы аналогия боюнча колдонулбайт.

61-берене

1. Ар бир аламта өзүнүн Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилет.

2. Ар бир адам мыйзам тарабынан тыюу салынбаган бардык жеткиликтүү ыкмалар аркылуу өз укуктарын жана эркиндиктерин коргоого, ошондой эле бузулган укуктарынын калыбына келтирилишин камсыз кылууга укуктуу.

3. Мамлекет адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун соттон тышкары жана сотко чейинки усулдарын, түрлөрүн жана ыкмаларын өнүктүрүүнү камсыз кылат.

Жарандык укуктук мамилелерден келип чыккан талаш-тартыштарды соттон тышкары чечүү үчүн бейтарап соттор уюштурулушу мүмкүн. Бейтарап сотторду түзүү тартиби, ыкмалары укуктары жана иши мыйзам менен аныкталат.

4. Ар бир адам квалификациялуу юридикалык жардам алууга укуктуу. Мыйзамда каралган учурларда юридикалык жардам мамлекеттин эсебинен көрөлүөт.

62-берене

1. Мамлекет адамдын укуктарына, эркиндиктерине жана милдеттерине тиешелүү мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды жарыялоого кепилдик берет, бул аларды колдонууну милдеттүү шарты болуп саналат.

2. Конституцияда белгиленген укуктар жана эркиндиктер толук деп саналбайт, адамдын жана жарандын жалпы таанылган башка укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарат же азайтат деп чечмеленбөөгө тийиш.

63-берене

1. Сөз, басма сөз жана жалпыта маалымдоо каражаттарынын эркиндигин чектеген мыйзамдардын кабыл алынышына тыюу салынат.

2. Мамлекет ар бир адамдын өздүк маалыматтарынын корголушуна кепилдик берет.

Жарандардын өздүк маалыматтарына жеткиликтүүлүк, аларды алуу мыйзамда каралган учурларда гана жүзөгө ашырылат.

64-берене

Адвокаттардын өз алдынча башкаруучу кесиптик жаманты катары адвокаттардын уюштурулушу жана ишмердүүлүгү, ошондой эле адвокаттардын укуктары, милдеттери жана жоопкерчилиги мыйзам менен аныкталат.

65-берене

Кыргыз Республикасында адам укуктарын жана эркиндиктерин кесиптешкен элдик нарк, салттар жана үрп-адаттар мамлекет тарабынан колдоого алынат.

правонарушения ответственность за него устранена или смягчена, применяется новый закон.

2. Уголовный закон, устанавливающий ответственность, по аналогии не применяется.

Статья 61

1. Каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права.

2. Каждый вправе защищать свои права и свободы, а также обеспечивать восстановление нарушенных прав всеми доступными способами, не запрещенными законом.

3. Государство обеспечивает развитие внесудебных и досудебных методов, форм и способов защиты прав и свобод человека и гражданина.

Для внесудебного разрешения споров, возникающих из гражданских правоотношений, могут учреждаться третейские суды. Порядок формирования, полномочия и деятельность третейских судов определяется законом.

4. Каждый имеет право на получение квалифицированной юридической помощи. В случаях, предусмотренных законом, юридическая помощь оказывается за счет государства.

Статья 62

1. Государство гарантирует опубликование законов и других нормативных правовых актов, касающихся прав, свобод и обязанностей человека, что является обязательным условием их применения.

2. Права и свободы, установленные Конституцией, не являются исчерпывающими и не должны толковаться как ограничение или ущемление других общепризнанных прав и свобод человека и гражданина.

Статья 63

1. Запрещается принятие законов, ограничивающих свободу слова, печати и средств массовой информации.

2. Государство гарантирует каждому зашиту персональных данных.

Доступ к персональным данным граждан, их получение осуществляются только в предусмотренных законом случаях.

Статья 64

Организация и порядок деятельности адвокатуры как самоуправляемого профессионального сообщества адвокатов, а также права, обязанности и ответственность адвокатов определяются законом.

Статья 65

В Кыргызской Республике народные обычаи и традиции, не ущемляющие права и свободы человека, поддерживаются государством.

**ҮЧҮНЧҮ БӨЛҮМ
МАМЛЕКЕТТИК БИЙЛИК ОРГАНДАРЫ**

І ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИ

66-берене

1. Президент – мамлекет башчысы, жогорку кызмат адамы жана Кыргыз Республикасынын аткаруу бийлигин жетектейт.
2. Президент ээдин жана мамлекеттик бийликтин биримдигин камсыз кылат.
3. Президент Конституциянын, адамдын жана жарандын укуктарынын жана эркиндиктеринин кепили болуп саналат.
4. Президент мамлекеттин ички жана тышкы саясатынын негизги багыттарын аныктайт. Мамлекеттик бийликтин биримдигин, мамлекеттик органдардын координациялоону жана өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылат.
5. Президент ички жана эл аралык мамилелерде Кыргыз Республикасынын атынан чыгат. Кыргыз Республикасынын эгемендигин жана аймактык бүтүндүгүн коргоо боюнча чараларды көрөт.

67-берене

1. Президент Кыргыз Республикасынын жарандары тарабынан 5 жылдык мөөнөткө шайланат.
2. Бир эле адам эки мөөнөттөн ашык Президент болуп шайлана албайт.

68-берене

1. Президент болуп 35 жашка толгон, мамлекеттик тили билиген жана республикада жашынанан 15 жылдан кем эмес жашаган Кыргыз Республикасынын жараны шайлана алат.
 2. Президенттин кызмат орунуна талапкерлердин саны чектелбейт. Жалпы мамлекеттик өнүгүү программасын сунуштаган жана 30 миңден кем эмес шайлоочунун кол тамгасын топтогон адам Президенттикке талапкер болуп катталат алат.
- Президентти шайлоо тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.

69-берене

1. Президент кызматына киришерде Кыргыз Республикасынын элине ант берет.
2. Президенттин ыйгарым укуктары жаңы шайланган Президент кызматына киришкен учурдан тартып токтотулат.
3. Президент өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырган мезгилде өзүнүн саясий партияга мүчөлүгүн токтото турат жана саясий партиялардын иштерине байланыштуу ар кандай аракеттерин токтотот.

70-берене

1. Президент:
 - 1) Министрлер Кабинетинин тузумаы жана курамын аныктайт;
 - 2) Министрлер Кабинетинин Тартамыш, анын орун басарларын жана башка мүчөлөрүн Жогорку Кеңештин макулдугу менен дайындайт;
 - 3) Министрлер Кабинетинин Тартамышын, анын орун басарларынын жана башка мүчөлөрүнүн кызматтан кетүү жөнүндө өтүнүчтөрүн жана аларды кызматтан кетирүү

**РАЗДЕЛ ТРЕТИЙ
ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ**

ГЛАВА І. ПРЕЗИДЕНТ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Статья 66

1. Президент является главой государства, высшим должностным лицом и возглавляет исполнительную власть Кыргызской Республики.
2. Президент обеспечивает единство народа и государственной власти.
3. Президент является гарантом Конституции, прав и свобод человека и гражданина.
4. Президент определяет основные направления внутренней и внешней политики государства. Обеспечивает единство государственной власти, координацию и взаимодействие государственных органов.
5. Президент представляет Кыргызскую Республику во внутренних и международных отношениях. Принимает меры по защите суверенитета и территориальной целостности Кыргызской Республики.

Статья 67

1. Президент избирается гражданами Кыргызской Республики сроком на 5 лет.
2. Одно и то же лицо не может быть избрано Президентом более двух сроков.

Статья 68

1. Президентом может быть избран гражданин Кыргызской Республики, достигший 35-летнего возраста, владеющий государственным языком и проживающий в Республике в совокупности не менее 15 лет.
 2. Количество кандидатов на пост Президента не ограничивается. Кандидатом в Президенты может быть зарегистрировано лицо, представившее общегосударственную программу развития и собравшее не менее 30 тысяч подписей избирателей.
- Порядок выборов Президента определяется конституционным законом.

Статья 69

1. При вступлении в должность Президент приносит присягу народу Кыргызской Республики.
2. Полномочия Президента прекращаются с момента вступления в должность вновь избранного Президента.
3. Президент на период осуществления своих полномочий приостанавливает свое членство в политической партии и прекращает любые действия, связанные с деятельностью политических партий.

Статья 70

1. Президент:
 - 1) определяет структуру и состав Кабинета Министров;
 - 2) с согласия Жогорку Кеңеша назначает Председателя Кабинета Министров, его заместителей и других членов Кабинета Министров;
 - 3) принимает решения об отставке Председателя Кабинета Министров, его заместителей и других членов, решение об их отставке;

жөнүндө чечимди кабыл алат,

4) өкүлүн демилгеси же Жогорку Кенештин, Элдик Курултайдын сунушуна эске алуу менен Министрлер Кабинетинин мүчөлөрүн жана аткаруу бийлигинин башка органдарынын жетекчилерин мыйзамга ылайык кызматтан бошотот;

5) аткаруу бийлигинин башка органдарынын жетекчилерин кызматка дайындайт жана бошотот;

6) жергиликтүү мамлекеттик административиялардын башчыларын кызматка дайындайт жана бошотот;

7) Президенттин Администрациясын түзөт;

8) Коопсуздук кеңешти түзөт жана жетектейт;

9) Мамлекеттик катчыны кызматка дайындайт жана бошотот;

10) Балдар укугу боюнча ыйгарым укуктуу өкүлдү кызматка дайындайт жана бошотот.

2. Президент:

1) өкүлүн демилгеси же кеминде 300 миң шайлоочунун же Жогорку Кенештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн демилгеси менен референдум дайындоо жөнүндө чечим кабыл алат;

2) Конституцияда каралган учурларда Жогорку Кенешке шайлоону дайындайт, Конституцияда каралган тартипте жана учурларда Жогорку Кенешке мөөнөтүнөн мурда шайлоону дайындоо жөнүндө чечим кабыл алат;

3) жергиликтүү кеңештерге шайлоолорду дайындайт, мыйзамда каралган тартипте жана учурларда жергиликтүү кеңештерди таркатат, жергиликтүү кеңештерге мөөнөтүнөн мурда шайлоону дайындайт.

3. Президент:

1) Жогорку Кенешке мыйзам долбоорлорун киргизет;

2) мыйзамдарга кол коёт жана элге жарыялайт, мыйзамдарды каршы пикири менен Жогорку Кенешке кайтарат;

3) элге, Жогорку Кенешке, Элдик Курултайга өлкөдөү абал жана мамлекеттин ички жана тышкы саясатынын негизги багыттары боюнча жыл сайын кайрылуу жасайт;

4) Жогорку Кенешке жыл сайын өкүлүн ишмердүүлүгү боюнча маалымат берет;

5) зарыл учурларда Жогорку Кенештин кезексиз жыйылышын чакырууга жана карашуучу маселелерди аныктоого укуктуу;

6) Жогорку Кенештин жана Элдик Курултайдын жыйылышында чыгып сүйлөөгө укуктуу.

4. Президент:

1) Сот алимнетиги иштери боюнча кенештин сунушу менен Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьяларынын кызмат ордуна шайлоо үчүн талапкерлерди Жогорку Кенешке сунуштайт;

2) Конституцияда жана конституциялык мыйзамда каралган учурларда Судьялар кенешинин сунушу боюнча Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьяларын кызмат ордуна бошотуу үчүн Жогорку Кенешке сунуштайт;

3) Сот алимнетиги иштери боюнча кенештин сунушу боюнча жергиликтүү соттордун судьяларын дайындайт;

4) Конституцияда жана конституциялык мыйзамда каралган учурларда Судьялар кенешинин сунушу боюнча жергиликтүү соттордун судьяларын бошотот;

5) Судьялар кенешинин сунушу боюнча Жогорку Кенештин макулдугу менен Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьяларынын ичинен 5 жылдык мөөнөткө Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагаларын кызмат ордуна дайындайт, Конституцияда жана конституциялык мыйзамда көрсөтүлгөн тартипте Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагаларын кызмат ордуна бошотот;

6) Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагаларын сунушу боюнча Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьяларынын арасынан 5 жылдык

4) по собственной инициативе или с учетом предложения Жогорку Кенеша, Народного Курултая в рамках закона освобождает от должности членов Кабинета Министров и руководителей иных органов исполнительной власти;

5) назначает и освобождает от должности руководителей иных органов исполнительной власти;

6) назначает и освобождает от должности глав местных государственных администраций;

7) формирует Администрацию Президента;

8) формирует и возглавляет Совет Безопасности;

9) назначает и освобождает от должности Государственного секретаря;

10) назначает и освобождает от должности Уполномоченного по правам ребенка.

2. Президент:

1) принимает решение о назначении референдума по собственной инициативе или по инициативе не менее 300 тысяч избирателей, или по инициативе большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша;

2) назначает выборы в Жогорку Кенеш в предусмотренных Конституцией случаях; принимает решение о назначении досрочных выборов в Жогорку Кенеш в порядке и случаях, предусмотренных Конституцией;

3) назначает выборы в местные кеңеши, в предусмотренных законом порядке и случаях осуществляет роспуск местных кеңешей, назначает досрочные выборы в местные кеңеша.

3. Президент:

1) вносит законопроекты в Жогорку Кенеш;

2) подписывает и обнародует законы, возвращает законы с возражениями в Жогорку Кенеш;

3) обращается к народу, Жогорку Кенешу, Народному Курултаю с ежегодными посланиями о положении дел в стране и основных направлениях внутренней и внешней политики государства;

4) ежегодно представляет Жогорку Кенешу информацию о своей деятельности;

5) вправе созывать в необходимых случаях внеочередное заседание Жогорку Кенеша и определить вопросы, подлежащие рассмотрению;

6) вправе выступать на заседаниях Жогорку Кенеша и Народного Курултая.

4. Президент:

1) представляет Жогорку Кенешу кандидатуры для избрания на должности судей Конституционного суда и Верховного суда по предложению Совета по делам правосудия;

2) представляет Жогорку Кенешу кандидатуры для освобождения от должности судей Конституционного суда и Верховного суда по предложению Совета судей в случаях, предусмотренных настоящей Конституцией и конституционным законом;

3) назначает судей местных судов по предложению Совета по делам правосудия;

4) освобождает судей местных судов по предложению Совета судей в случаях, предусмотренных Конституцией и конституционным законом;

5) по предложению Совета судей из числа судей Конституционного суда и Верховного суда и с согласия Жогорку Кенеша назначает на должности председателей Конституционного суда и Верховного суда сроком на 5 лет; освобождает от должности председателей Конституционного суда и Верховного суда в порядке, предусмотренном Конституцией и конституционным законом;

6) по предложению председателей Конституционного суда и Верховного суда из числа судей Конституционного суда и Верховного суда назначает заместителей председателей Конституционного суда и Верховного суда сроком на 5 лет.

5. Президент:

меенетке Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагаларынын орун басарларын дайындайт.

5. Президент:

1) Жогорку Кеңештин макулдугу менен Башкы прокуратура дайындалат, мыйзамда каралган учурларда Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын жарымынан кем эмесинин макулдугу менен Башкы прокуратура кызматтан бошотот. Башкы прокуратура сурашу боюнча анын орун басарларын кызматка дайындайт жана бошотот;

2) Улуттук банктын төрагасынын кызмат ордуна шайлоо үчүн талапкерди Жогорку Кеңешке киргизет. Улуттук банктын төрагасынын сурашу боюнча Улуттук банктын төрагасынын орун басарларын жана башкарма мүчөлөрүн дайындайт, мыйзамда каралган учурларда аларды кызматтан бошотот;

3) Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиянын курамынын жарымына талапкерлерди шайлоо жана кызматтан бошотуу үчүн сунашпаларды Жогорку Кеңешке киргизет;

4) Эсептөө палатасынын мүчөлөрүнүн үчтөн бирин кызмат ордуна шайлоо жана кызматтан бошотуу үчүн талапкерлерди Жогорку Кеңешке киргизет;

5) Эсептөө палатасынын Жогорку Кеңеш тарбынан шайланган мүчөлөрүнүн ичинен Эсептөө палатасынын төрагасын дайындайт жана аны мыйзамда каралган учурларда бошотот.

6. Президент:

1) өлкөнүн ичинде жана анын четинен тышкы жерлерде Кыргыз Республикасынын атынан чыгат;

2) сүйлөшүүлөрдү жүргүзөт жана эл аралык келишимдерге кол коёт; көрсөтүлгөн ыйгарым укуктарды башка кызмат адамдарына өткөрүп берүүгө укуктуу;

3) ратификациялоо грамоталарына жана эл аралык келишимдерге кошулуу жөнүндө грамоталарга кол коёт;

4) Кыргыз Республикасынын чет мамлекеттердеги дипломатиялык өкүлчүлүктөрүнүн башчыларын жана эл аралык уюмдардагы туруктуу өкүлдөрүн дайындайт; аларды кайра чакыртып алат; чет мамлекеттердин дипломатиялык өкүлчүлүктөрүнүн башчыларын ишеним жана кайра чакыртып алуу грамоталарын кабыл алат.

7. Президент Кыргыз Республикасынын жарандыгына кабыл алуу жана жарандыгынан чыгаруу маселелерин чечет.

8. Президент Кыргыз Республикасынын Курадуу Күчтөрүнүн Башкы колбашчысы болуп саналат, Кыргыз Республикасынын Курадуу Күчтөрүнүн жогорку командалык курамын аныктайт, кызматка дайындайт жана бошотот.

9. Президент:

1) конституциялык мыйзамда каралган учурларда өзгөчө абал киргизүү жөнүндө эскертет, ал эми зарыл болгондо аны айрым жерлерде ачкан ала жарыялайт туруп киргизет, ал жөнүндө Жогорку Кеңешке токтоосуз билдирет;

2) жылдык же жарым-жартылай мобилизациялоону жарыялайт. Кыргыз Республикасына баскынчылык жасалганда же түздөн-түз баскынчылык корунуучу жаралганда согуштук абал жарыялайт жана бул маселени токтоосуз Жогорку Кеңештин кароосуна киргизет;

3) өлкөнү коргоонун жана анын жарандарынын коопсуздугунун кызыкчылыктарында согуш абалын жарыялайт жана бул маселени токтоосуз Жогорку Кеңештин кароосуна киргизет.

10. Президент:

1) Кыргыз Республикасынын мамлекеттик сыйлыктарын, мамлекеттик сый-акыларын жана ардак наамдарын ыйгарат;

2) жогорку аскердик наамдарды, дипломатиялык рангдарды жана башка атайын наамдарды ыйгарат.

1) назначает с согласия Жогорку Кеңеша Генерального прокурора, в случае предусмотренных законом, освобождает от должности Генерального прокурора, с согласия не менее половины от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша; по предложению Генерального прокурора назначает и освобождает от должности его заместителей;

2) вносит в Жогорку Кеңеш кандидатуру для избрания на должность председателя Национального банка; по предложению председателя Национального банка назначает заместителя председателя и членов правления Национального банка, в случаях, предусмотренных законом, освобождает их от должности;

3) вносит в Жогорку Кеңеш представления кандидатов для избрания и освобождения от должности половины состава Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов;

4) вносит в Жогорку Кеңеш для избрания и освобождения от должности кандидатуры одной трети членов Счетной палаты;

5) назначает председателя Счетной палаты из числа избранных Жогорку Кеңешем членов Счетной палаты и освобождает его в случаях, предусмотренных законом.

6. Президент:

1) представляет Кыргызскую Республику внутри страны и за ее пределами;

2) ведет переговоры и подписывает международные договоры, вправе передавать указанные полномочия другим должностным лицам;

3) подписывает ратификационные грамоты и грамоты о присоединении к международным договорам;

4) назначает глав дипломатических представительств Кыргызской Республики в иностранных государствах и постоянных представителей в международных организациях; отзывает их; принимает верительные и отзывные грамоты глав дипломатических представительств иностранных государств.

7. Президент решает вопросы принятия и выхода из гражданства Кыргызской Республики.

8. Президент является Главнокомандующим Вооруженными Силами Кыргызской Республики, определяет, назначает и освобождает от должности высший командный состав Вооруженных Сил Кыргызской Республики.

9. Президент:

1) в случаях, предусмотренных конституционным законом, предупреждает о введении чрезвычайного положения, а при необходимости вводит его в отдельных местностях без предварительного объявления, о чем немедленно сообщает Жогорку Кеңешу;

2) объявляет всеобщую или частичную мобилизацию; объявляет состояние войны в случае агрессии или непосредственной угрозы агрессии в отношении Кыргызской Республики и незамедлительно вносит этот вопрос на рассмотрение Жогорку Кеңеша;

3) объявляет в интересах защиты страны и безопасности ее граждан военное положение и незамедлительно вносит этот вопрос на рассмотрение Жогорку Кеңеша.

10. Президент:

1) награждает государственными наградами, государственными премиями и присваивает почетные звания Кыргызской Республики;

2) присваивает высшие воинские звания, дипломатические ранги и иные специальные звания;

3) осуществляет помилование.

11. Президент осуществляет иные полномочия, предусмотренные Конституцией и законами.

3) ырайым кылууну жүзөгө ашырат.

11. Президент Конституцияда жана мыйзамдарда каралган башка ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырат.

71-берене

Президент Кыргыз Республикасынын бардык аймактарында аткарылышы милдеттүү болгон жарлыктарды жана тескемелерди кабыл алуу аркылуу өз ыйгарым укуктарын ишке ашырат.

72-берене

1. Президент арызы боюнча кызматтан кеткен учурда, Конституцияда каралган тартипте кызматтан четтетилгенде, ошондой эле оорусу боюнча ыйгарым укуктарын аткара албай калганда же каза болгон учурда анын ыйгарым укуктары мөөнөтүнөн мурда токтолот.

2. Президент оорусуна байланыштуу өз милдетин аткара албай калганда, Жогорку Кеңеш өзү түзгөн мамлекеттик медициналык комиссиянын корутундусунан негизинде Жогорку Кеңештин депутаттардын жалпы санынын кеминде үчтөн эксинин добушу менен Президентти мөөнөтүнөн мурда кызматынан бошотуу жөнүндө чечим кабыл алат.

73-берене

1. Президент кызматтан четтетилгенден кийин жазык жоопкерчилигине тартылышы мүмкүн.

2. Президент төмөнкү негиздер боюнча кызматтан четтелиши мүмкүн:

– Конституцияны жана мыйзамдарды бузгандыгы үчүн;

3. Президент кызматтан четтетуу үчүн ага каршы айыл коюу жөнүндө Жогорку Кеңештин чечими депутаттардын жалпы санынын жарымынан кем эмесинин демилгеси боюнча Жогорку Кеңеш тарабынан түзүлгөн атайын комиссиянын корутундусу болгондо Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн эксинин добушу менен кабыл алынышы керек, ал Башкы прокуратура жана Конституциялык сотко жиберилет.

4. Президенттин аракеттеринде кылмыштын белгилери болгону жөнүндө Башкы прокуратура корутундусу менен ырасталган Жогорку Кеңеш тарабынан коюлган айыптоонун жана айыл коюунун белгилеген тартип сакталгандыгы жөнүндө Конституциялык соттун корутундусунан негизинде Президент кызматтан четтелиши мүмкүн.

5. Президент кызматтан четтетуу жөнүндө Жогорку Кеңештин чечими Президентке каршы айыл коюлгандан кийин үч айлык мөөнөттөн кечиктирилбестен, Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн эксинин кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен кабыл алынышы керек. Эгерде бул мөөнөттө Жогорку Кеңештин чечими кабыл алынбаса, коюлган айыл четке кагылды деп эсептелет.

74-берене

1. Конституцияда көрсөтүлгөн себептер боюнча Президент өз ыйгарым укуктарын мөөнөтүнөн мурда токтоткон учурда, жана Президент шайланганга чейин анын ыйгарым укуктарын Жогорку Кеңештин Төрагасы аткарат.

2. Президенттин ыйгарым укуктарын Жогорку Кеңештин Төрагасы аткарууга мүмкүн болбогон учурда, Президенттин ыйгарым укуктарын Министрлер Кабинетинин Төрагасы аткарат.

Статья 71

Президент реализует свои полномочия посредством принятия указов и распоряжений, которые обязательны для исполнения на всей территории Кыргызской Республики.

Статья 72

1. Полномочия Президента могут быть прекращены досрочно в случае отставки по его заявлению, отрешения его от должности в предусмотренном Конституцией порядке, а также при невозможности осуществления полномочий по болезни или в случае его смерти.

2. При невозможности осуществления Президентом своих обязанностей по болезни Жогорку Кеңеш на основании заключения создаваемой им государственной медицинской комиссии принимает решение о досрочном освобождении Президента от должности не менее чем двумя третями голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша.

Статья 73

1. Президент может быть привлечен к уголовной ответственности после отрешения его от должности.

2. Президент может быть отрешен от должности по следующим основаниям:

– за нарушение Конституции и законов;

– за незаконное вмешательство в полномочия Жогорку Кеңеша, деятельность органов судебной власти.

3. Решение Жогорку Кеңеша о выдвижении обвинения против Президента для отрешения его от должности должно быть принято двумя третями голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша по инициативе не менее половины от общего числа депутатов при наличии заключения специальной комиссии, образованной Жогорку Кеңешем, которое направляется в Генеральную прокуратуру и Конституционный суд.

4. Президент может быть отрешен от должности на основании выданного Жогорку Кеңешем обвинения, подтвержденного заключением Генерального прокурора о наличии в действиях Президента признаков преступления, и заключения Конституционного суда о соблюдении установленного порядка выдвижения обвинения.

5. Решение Жогорку Кеңеша об отрешении Президента от должности должно быть принято большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша не позднее чем в трехмесячный срок после выдвижения обвинения против Президента. Если в этот срок решение Жогорку Кеңеша не будет принято, выданное обвинение считается отклоненным.

Статья 74

1. В случае досрочного прекращения Президентом своих полномочий по указанным в Конституции причинам его полномочия до избрания нового Президента исполняет Торага Жогорку Кеңеша.

2. В случае невозможности исполнения полномочий Президента Торага Жогорку Кеңеша полномочия Президента осуществляет Председатель Кабинета Министров.

3. В случае невозможности исполнения полномочий Президента Торага Жогорку Кеңеша и Председателем Кабинета Министров исполнение полномочий Президента осуществляется конституционным законом.

3. Президенттин ыйгарым укуктарын Жогорку Кенештин Терагасы жана Министрлер Кабинетинин Терагасы аткарууга муракып боюнча уурда. Президенттин ыйгарым укуктарын аткаруучу конституциялык мыйзам менен аныкталат.

75-берене

1. Конституцияда белгиленген тартипте кызматынан четтетилгенден башка бардык мурдагы президенттер Кыргыз Республикасынын экс-президенти деген статуска ээ болушат.

2. Экс-президенттин статусу мыйзам менен белгиленет.

II ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МЫЙЗАМ ЧЫГАРУУ БИЙЛИГИ

76-берене

1. Жогорку Кенеш – Кыргыз Республикасынын парламенти – мыйзам чыгаруу бийлигин жана өз ыйгарым укуктарынын четинде контролдук функцияларын жүзөгө ашыруучу жогорку өкүлдүктүү орган.

2. Жогорку Кенеш 90 депутаттан турат жана 5 жылдык мөөнөткө шайланат.

Шайлоо күнүнө карата 25 жашка толгон жана шайлануу укугуна ээ болгон Кыргыз Республикасынын жараны Жогорку Кенештин депутаты болуп шайлана алат.

Жогорку Кенештин депутаттарын шайлоонун тартипин конституциялык мыйзам менен аныктайт.

3. Жогорку Кенештин депутаты конституциялык мыйзамда каралган тартипте жана уурларда чакыртылып алынышы мүмкүн.

4. Жогорку Кенештин депутаттары фракцияларга жана депутаттык топторго бирге алышат.

77-берене

1. Жогорку Кенеш өзүнүн биринчи сессиясына шайлоонун жыйынтыгы аныкталгандан кийин 15 күндөн кечикпестен чогулат.

2. Жогорку Кенештин биринчи жыйналышын Жогорку Кенештин жашы болоча улуу депутаты алат.

3. Жогорку Кенештин биринчи жыйналышы болгон күндөн тартып мурдагы чакырдыгында Жогорку Кенештин депутаттарынын ыйгарым укуктары токтоудат.

4. Жогорку Кенештин жана шайланган депутаттарынын ыйгарым укуктары алар ант берген күндөн тартып башталат.

78-берене

1. Жогорку Кенештин депутаты депутаттык ишмердигине байланыштуу айткан ой-пикирлери же Жогорку Кенештеги добуш берүүнү жыйынтыктары үчүн куугунтукка алынышы мүмкүн эмес. Депутатты кылмыш жасаган жеринен кармалган учурларда кошпогондо, Жогорку Кенештин депутаттарынын жашы санынын көпчүлүгүнүн макууду менен гана аны жазык жоопкерчилигине тартууга жол берилет.

2. Жогорку Кенештин депутаты депутаттык ишмердигин мамлекеттик же муниципалдык башка кызмат менен айкалыштыра албайт. Ал ишкердикти жүзөгө ашырышы, коммерциялык уюмдун органынын же байоочулар кенешинин курамына кириши мүмкүн эмес.

Жогорку Кенештин депутаты илимий, педагогикалык жана башка чыгармачылык

Статья 75

1. Все бывшие президенты, кроме отрешенных от должности в установленном Конституцией порядке, имеют статус экс-президента Кыргызской Республики.

2. Статус экс-президента устанавливается законом.

II ГЛАВА. ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ ВЛАСТЬ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Статья 76

1. Жогорку Кенеш – парламент Кыргызской Республики является высшим представительным органом, осуществляющим законодательную власть и контрольные функции в пределах своих полномочий.

2. Жогорку Кенеш состоит из 90 депутатов и избирается сроком на 5 лет.

Депутатам Жогорку Кенеша может быть избран гражданин Кыргызской Республики, достигший на день выборов 25 лет, обладающий избирательным правом.

Порядок избрания депутатов Жогорку Кенеша определяется конституционным законом.

3. Депутат Жогорку Кенеша может быть отозван в порядке и случаях, предусмотренных конституционным законом.

4. Депутаты Жогорку Кенеша могут объединяться во фракции и депутатские группы.

Статья 77

1. Жогорку Кенеш собирается на свою первую сессию не позднее 15 дней после определения результатов выборов.

2. Первое заседание Жогорку Кенеша открывает старейший по возрасту депутат Жогорку Кенеша.

3. Со дня первого заседания Жогорку Кенеша полномочия депутатов Жогорку Кенеша прежнего созыва прекращаются.

4. Полномочия вновь избранных депутатов Жогорку Кенеша начинаются со дня принятия ими присяги.

Статья 78

1. Депутат Жогорку Кенеша не может подвергаться преследованиям за высказываемые им в связи с депутатской деятельностью суждения или за результаты голосования в Жогорку Кенеше. Присвоение депутата к уголовной ответственности допускается только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления.

2. Депутат Жогорку Кенеша не может совмещать депутатскую деятельность с иной государственной или муниципальной службой. Он не может осуществлять предпринимательскую деятельность, входить в состав органа или наблюдательного совета коммерческой организации.

Депутат Жогорку Кенеша может заниматься научной, педагогической и иной творческой деятельностью.

Статья 79

1. Полномочия депутата Жогорку Кенеша прекращаются одновременно с прекращением деятельности соответствующего созыва Жогорку Кенеша.

иштерди аткара алат.

79-берене

1. Жогорку Кенештин депутатынын ыйгарым укуктары тийиштүү чакырдылыктагы Жогорку Кенештин ишинин токтотулушу менен бир учурда токтотулат.
2. Жогорку Кенештин депутатынын ыйгарым укуктары төмөнкү учурларда мөөнөтүнөн мурда токтотулат.
 - 1) депутаттык ыйгарым укуктарын токтоткондугу жөнүндө жазуу жүзүндө арыздын берилгенде;
 - 2) жарандыктан чыкканда, башка мамлекеттин жарандыгын алганда;
 - 3) депутаттык мандатты чакыртып алганда;
 - 4) башка ишке өткөндө же депутаттык ыйгарым укуктарды аткаруу менен айкалышпаган ишин таштабаганда;
 - 5) шайлоодо жараксыз деп табылганда;
 - 6) туруктуу жашоо үчүн Кыргыз Республикасынын четинен чыгып кеткенде;
 - 7) депутат сот тарабынан аракетке жөндөмсүз деп таанылганда;
 - 8) ата карата соттун айыптоо өкүмү мыйзамдуу күчүнө киргенде;
 - 9) бир сессиянын ичинде Жогорку Кенештин жыйналыштарында жүйөлүү себепсиз 10 жумуш күнү жок болгондо;
 - 10) анын дайынсыз жок болгондугун же өлгөндүгүн жарыялоо жөнүндө соттун чечими мыйзамдуу күчүнө киргенде;
 - 11) депутат каза болгондо.
3. Керөтүлгөн негиздер боюнча Жогорку Кенештин депутатынын ыйгарым укуктарын мөөнөтүнөн мурда токтотуу буга негиздер пайда болгон күндөн тартып 30 календардык күндөн кечиктирибестен кабыл алынган Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиянын чечими менен жүзөгө ашырылат.

80-берене

1. Жогорку Кенеш:
 - 1) Конституцияда белгиленген тартыште ушул Конституцияга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизет;
 - 2) мыйзамдарды кабыл алат;
 - 3) мыйзамдарга расмий чечмелөө берет;
 - 4) мыйзамда аныкталган тартыште эл аралык келишимдерди ратификациялайт жана денонсациялайт;
 - 5) Кыргыз Республикасынын мамлекеттик чек араларын өзгөртүү тууралуу маселелерди чечет;
 - 6) Министрлер Кабинетинин Тартамыш, анын орун басарларын жана Министрлер Кабинетинин мүчөлөрүн дайындаоо макулдук берет;
 - 7) республикалык бюджетти бекитет;
 - 8) республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө Министрлер Кабинетинин ар жылдык отчетун угат;
 - 9) Кыргыз Республикасынын административдик-аймактык түзүлүшүнүн маселелерин карайт;
 - 10) мунансыз жөнүндө актыларды чыгарат.
2. Жогорку Кенеш:
 - 1) Президенттик шайлоону дайындайт;
 - 2) Конституцияда каралган тартыште Президентке референдум өткөрүү жөнүндө сунуш киргизет.

2. Полномочия депутата Жогорку Кенеша прекращаются досрочно в случаях:
 - 1) подачи им письменного заявления о сложении депутатских полномочий;
 - 2) выхода из гражданства, принятия гражданства другого государства;
 - 3) отзыва депутатского мандата;
 - 4) перехода на другую работу или неоставления им работы, несоместимой с выполнением депутатских полномочий;
 - 5) признания выборов недействительными;
 - 6) выезда на постоянное жительство за пределы Кыргызской Республики;
 - 7) признания депутата судом недееспособным;
 - 8) вступления в законную силу обвинительного приговора суда в отношении него;
 - 9) отсутствия на заседаниях Жогорку Кенеша без уважительных причин 10 рабочих дней в течение одной сессии;
 - 10) вступления в законную силу решения суда об объявлении его безвестно отсутствующим или умершим;
 - 11) смерти депутата.
3. Досрочное прекращение полномочий депутата Жогорку Кенеша по указанным основаниям осуществляется решением Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов, принимаемым не позднее 30 календарных дней со дня возникновения основания.

Статья 80

1. Жогорку Кенеш:
 - 1) вносит изменения и дополнения в действующую Конституцию в порядке, установленном Конституцией;
 - 2) принимает законы;
 - 3) дает официальное толкование законов;
 - 4) ратифицирует и денонсирует международные договоры в порядке, определенном законом;
 - 5) решает вопросы об изменении государственных границ Кыргызской Республики;
 - 6) дает согласие на назначение Председателя Кабинета Министров, его заместителей и членов Кабинета Министров;
 - 7) утверждает республиканский бюджет;
 - 8) заслушивает ежегодный отчет Кабинета Министров об исполнении республиканского бюджета;
 - 9) рассматривает вопросы административно-территориального устройства Кыргызской Республики;
 - 10) издает акты об амнистии.
2. Жогорку Кенеш:
 - 1) назначает выборы Президента;
 - 2) вносит Президенту предложения о проведении референдума в порядке, предусмотренном Конституцией.
3. Жогорку Кенеш:
 - 1) на основании предложения Совета по делам правосудия по представлению Президента не менее половины голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша избирает судей Верховного суда и Конституционного суда, в случаях, предусмотренных Конституцией и конституционным законом, освобождает их от должности по представлению Президента;
 - 2) не менее половиной голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша дает согласие представлению Президентом кандидатам на назначение представителей Конституционного суда и Верховного суда из числа их судей сроком на 5 лет.

3. Жогорку Кеңеш:

- 1) Сот адилеттиги иштери боюнча кеңештин сунушунун негизинде Президенттин сунуштамасы боюнча Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын жарымынан кем эмес добушу менен Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьяларын пайдайт, Конституцияда, конституциялык мыйзамда каралган учурларда Президенттин сунуштамасы менен аларды кызмат орундан бошотот;
 - 2) Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьяларынын арасынан төрагаларын 5 жылдык мөөнөткө дайындао үчүн Президент тарабынан көрсөтүлгөн талапкерлерге Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын жарымынан кем эмес добушу менен макулдук берет;
 - 3) конституциялык мыйзамда каралган учурларда, Судьялар кеңешинин сунушунун негизинде, Президенттин сунуштамасы боюнча Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагаларын кызмат орундан бошотууга макулдук берет;
 - 4) конституциялык мыйзамда көрсөтүлгөн тартипте Сот адилеттиги иштери боюнча кеңештин курамын бекитет;
 - 5) Президенттин сунуштамасы боюнча Улуттук банктын төрагасын пайдайт, мыйзамда каралган учурларда аны кызмат орундан бошотот;
 - 6) Шааблоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиянын мүчөлөрүнүн жарымын Президенттин сунуштамасы боюнча, ал эми жарымын өзүнүн демилгеси менен пайдайт жана мыйзамда каралган учурларда аларды кызмат орундан бошотот;
 - 7) Эсептөө палатасынын мүчөлөрүнүн курамынан үчөн бирин Президенттин сунуштамасы, үчөн экинчи өзүнүн демилгеси менен пайдайт, мыйзамда каралган учурларда аларды кызмат орундан бошотот;
 - 8) Акыйкатчыны (Омбудсменди) пайдайт жана мыйзамда каралган учурларда кызмат орундан бошотот, аны жалпы жоопкерчилигине тартууга макулдук берет;
 - 9) Акыйкатчынын (Омбудсмендин) сунуштамасы боюнча Акыйкатчынын (Омбудсмендин) орун басарларын пайдайт жана мыйзамда каралган учурларда кызмат орундан бошотот, аларды жалпы жоопкерчилигине тартууга макулдук берет;
 - 10) Президенттин сунуштамасы боюнча Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын жарымынан кем эмес добушу менен Башкы прокуратура дайындоого, бошотууга жана жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берет;
 - 11) мыйзамда каралган учурларда Башкы прокуратура кызмат орундан бошотуу тууралуу Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчөн биринин демилгеси Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчөн экинсинин көпчүлүк добушу менен жактырат.
- ### 4. Жогорку Кеңеш:
- 1) конституциялык мыйзамда каралган тартипте жана учурларда өзгөчө абалды киргизет, бул маселе боюнча Президенттин жарлыктарын бекитет же жокко чыгарат;
 - 2) согуш жана тынчтык, согуш абалын киргизүү, согуштук абалды жарыялоо маселелерин чечет, бул маселелер боюнча Президенттин жарлыктарын бекитет же жокко чыгарат;
 - 3) тынчтыкты жана коопсуздукту колдоо боюнча мамлекеттер аралык келишимдик милдеттемелерди аткаруу зарыл болгондо Кыргыз Республикасынын Курадуу Күчтөрүн анын чектеринен тышкары жерлерге пайдаланууну мүмкүнчүлүгү жөнүндө маселени чечет;
 - 4) Кыргыз Республикасынын аскердик наамдарын, дипломатиялык рангдарын жана башка атайын наамдарын бөлгөйлөйт;
 - 5) Кыргыз Республикасынын мамлекеттик сыйлыктарын, мамлекеттик сый-акыяларын жана ардак наамдарын уюштурат.
- ### 5. Жогорку Кеңеш:
- 1) Президенттин ар жылдык кайрынууларын, маалыматтарын жана чет

- 3) даат согласие на освобождение от должности председателем Конституционного суда и Верховного суда по представлению Президента на основании предложения Совета судей в случаях, предусмотренных конституционным законом;
- 4) утверждает состав Совета по делам правосудия в порядке, предусмотренном конституционным законом;
- 5) избирает по представлению Президента председателя Национального банка, освобождает его от должности в случаях, предусмотренных законом;
- 6) избирает членов Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов: одну половину – по представлению Президента, другую половину – по собственной инициативе и освобождает их в случаях, предусмотренных законом;
- 7) избирает членов Счетной палаты: одну треть состава – по представлению Президента, две трети – по собственной инициативе; освобождает их от должности в случаях, предусмотренных законом;
- 8) избирает, в случаях, предусмотренных законом, освобождает от должности Акыйкатчы (Омбудсмена); даат согласие на привлечение его к уголовной ответственности;
- 9) избирает, в случаях, предусмотренных законом, освобождает от должности представителю Акыйкатчы (Омбудсмена) его заместителей, даат согласие на привлечение их к уголовной ответственности;
- 10) по представлению Президента даат согласие на назначение, освобождение и привлечение к уголовной ответственности Генерального прокурора не менее чем половиной голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңешин;
- 11) одобряет большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша об освобождении от должности Генерального прокурора в случаях, предусмотренных законом.

4. Жогорку Кеңеш:

- 1) вводит чрезвычайное положение в порядке и случаях, предусмотренных конституционным законом; утверждает или отменяет указы Президента по этому вопросу;
 - 2) решает вопросы войны и мира, введения военного положения, объявления состояния войны; утверждает или отменяет указы Президента по этим вопросам;
 - 3) решает вопрос о возможности использования Вооруженных Сил Кыргызской Республики за ее пределами при необходимости выполнения международных договорных обязательств по поддержанию мира и безопасности;
 - 4) устанавливает воинские звания, дипломатические ранги и иные специальные звания Кыргызской Республики;
 - 5) учреждает государственные награды, государственные премии и почетные звания Кыргызской Республики.
- ### 5. Жогорку Кеңеш:
- 1) заслушивает ежегодные послания, информацию Президента и выступления представителей иностранных государств, международных организаций;
 - 2) заслушивает ежегодные доклады Акыйкатчы (Омбудсмена) и председателя Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов;
 - 3) заслушивает ежегодные отчеты Генерального прокурора, председателя Национального банка, Счетной палаты.
 6. Жогорку Кеңеш в порядке, предусмотренном Конституцией, выдвигает обвинения против Президента; принимает решение об отрешении Президента от должности.
 7. Жогорку Кеңеш осуществляет иные полномочия, предусмотренные Конституцией и законами Кыргызской Республики.

мамлекеттердин, эл аралык уюмдардын өкүлдөрүнүн сүйлөгөн сөздөрүн утат;

2) Адыкаттын (Обмудсмендин) жана Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиянын төрагасынын ар жылдык баяндамасын утат;

3) Башкы прокурордун, Унуттук Банктын, Эсептөө палатасынын төрагаларынын ар жылдык отчетторун утат.

6. Жогорку Кенеш Конституцияда каралган тартипте Президентке каршы айып коёт; Президентти кызмат орундан четтетүү жөнүндө чечим кабыл алат.

7. Жогорку Кенеш Конституцияда жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат.

81-берене

1. Жогорку Кенеш өз курамынан Жогорку Кенештин Төрагасын жана анын орун басарларын шайтайт.

2. Жогорку Кенештин Төрагасы:

1) Жогорку Кенештин жыйналыштарын алып барат;

2) Жогорку Кенештин жыйналыштарында каралуучу маселелерди даярдоого жалпы жетекчиликти жүзөгө ашырат;

3) Жогорку Кенеш тарабынан кабыл алынган актыларга кол коёт;

4) Кыргыз Республикасында жана андан тышкары жерлерде Жогорку Кенештин атынан чыгат, Жогорку Кенештин Президент, Элдик Курултай, аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдары, сот бийлигинин жана жергиликтүү өз алдынча башкаруучу органдары менен өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылат;

5) Жогорку Кенештин аппаратынын ишине жалпы жетекчиликти жана контролду жүзөгө ашырат;

6) Жогорку Кенештин ишин уюштуруу боюнча Жогорку Кенештин Регламентинде каралган башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат.

3. Жогорку Кенештин Төрагасы жашыруун добуш берүү аркылуу Жогорку Кенештин депутаттарынын жалпы санынан көпчүлүгүн добушу менен шайланат.

Жогорку Кенештин Төрагасы Жогорку Кенешке жыл сайын отчет берет.

Жогорку Кенештин Төрагасы депутаттардын жалпы санынын көпчүлүгүн добушу менен кабыл алынган Жогорку Кенештин чечими боюнча кайра чакырыш алынышы мүмкүн.

82-берене

1. Жогорку Кенеш депутаттардын ичинен комитеттерди, ошондой эле убактылуу комиссияларды уюштурат, алардын курамын түзөт.

2. Жогорку Кенештин комитеттери Жогорку Кенештин ыйгарым укуктарына кирген маселелерди даярдоону жана алдын ала кароону жүзөгө ашырат, Жогорку Кенеш тарабынан кабыл алынган мыйзамдардын жана чечимдердин аткарылышын контролдойт.

3. Мыйзамдар, Жогорку Кенештин чечендик укуктук актылары Жогорку Кенештин тийиштүү комитеттери тарабынан алардын долбоорлору алдын ала карапалган кийин кабыл алынат.

4. Жогорку Кенештин ыйгарым укуктарына тийиштүү мамлекеттик органдардын жетекчилерин кызмат орундарына дайындаоо жана бошотуу тештегүү комитеттердин корутундуларын негизинде Жогорку Кенештин жыйналышында жүргүзүлөт.

83-берене

1. Жогорку Кенештин сессиялары жыйналыш түрүндө өтөт жана сентябрынын

Статья 81

1. Жогорку Кенеш избирает из своего состава Торуа Жогорку Кенеша и его заместителей.

2. Торуа Жогорку Кенеша:

1) ведет заседания Жогорку Кенеша;

2) осуществляет общее руководство подготовкой вопросов к рассмотрению на заседаниях Жогорку Кенеша;

3) подписывает акты, принятые Жогорку Кенешем;

4) представляет Жогорку Кенеш в Кыргызской Республике и за ее пределами, обеспечивает взаимодействие Жогорку Кенеша с Президентом, Народным Курултайем, государственными органами исполнительной власти, органами судебной власти и местного самоуправления;

5) осуществляет общее руководство и контроль за деятельностью аппарата Жогорку Кенеша;

6) осуществляет иные полномочия по организации деятельности Жогорку Кенеша, предусмотренные Регламентом Жогорку Кенеша.

3. Торуа Жогорку Кенеша избирается тайным голосованием большинством голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша.

Торуа Жогорку Кенеша ежегодно отчитывается перед Жогорку Кенешем.

Торуа Жогорку Кенеша может быть отозван по решению Жогорку Кенеша, принятому большинством голосов от общего числа депутатов.

Статья 82

1. Жогорку Кенеш из числа депутатов образует комитеты, а также временные комиссии, формирует их составы.

2. Комитеты Жогорку Кенеша осуществляют подготовку и предварительное рассмотрение вопросов, отнесенных к полномочиям Жогорку Кенеша, контролируют исполнение законов и решений, принятых Жогорку Кенешем.

3. Законы, нормативные правовые акты Жогорку Кенеша принимаются после предварительного рассмотрения их проектов соответствующими комитетами Жогорку Кенеша.

4. Назначение и освобождение от должности руководителей государственных органов, отнесенных к полномочиям Жогорку Кенеша, производится на заседании Жогорку Кенеша при наличии заключения соответствующих комитетов Жогорку Кенеша.

Статья 83

1. Сессии Жогорку Кенеша осуществляются в форме заседаний и проводятся с первого рабочего дня сентября по последний рабочий день июня следующего года.

2. Заседания Жогорку Кенеша проводятся открыто, если характер рассматриваемых вопросов не требует проведения закрытых заседаний.

3. Внеочередные сессии Жогорку Кенеша создаются Президентом, Торуа Жогорку Кенеша и по инициативе не менее одной трети депутатов Жогорку Кенеша.

4. Заседание Жогорку Кенеша правомочно при условии присутствия на нем большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша.

5. Решения Жогорку Кенеша принимаются на заседаниях путем персонального голосования депутатов.

биринчи жумушчу күнүнөн тартып келерки жылдын июнунун акыркы жумушчу күнүнө чейин жүрүүнөт.

2. Эгерде каралып жаткан маселелердин мамуну жабык жыйналыш өткөрүүнү ташы кылбаса, Жогорку Кеңештин жыйналышы ачык өткөрүлөт.

3. Жогорку Кеңештин кезексиз сессиялары Президент, Жогорку Кеңештин Тармагы тарабынан жана Жогорку Кеңештин депутаттарынын кесимиңде үчтөн биринин демилгеси боюнча чакырылат.

4. Жогорку Кеңештин жыйналыштары ата Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгү катышса, укуктуу болот.

5. Жогорку Кеңештин чечимдери жыйналыштарда депутаттардын жеке өзүнүн добуш берүүсү менен кабыл алынат.

84-берене

1. Жогорку Кеңеш өзүн өзү таркатуу жөнүндө чечим кабыл алышы мүмкүн. Өзүн өзү таркатуу жөнүндө чечим Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн биринин демилгеси боюнча үчтөн экинчен кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен кабыл алынат.

2. Президент Жогорку Кеңеш таркатылган күндөн тартып беш күндүн ичинде мөөнөтүнөн мурда шайлоону дайындайт.

85-берене

Мыйзам чыгаруу демилге укугу төмөнкүлөргө таандык:

- 1) 10 миң шайлоочуга (эллик демилге);
- 2) Президентке;
- 3) Жогорку Кеңештин депутаттарына;
- 4) Министрлер Кабинетинин Тармагына;
- 5) өзүнө тиешелүү маселелер боюнча Жогорку совет;
- 6) Элдик Курултайга;
- 7) өзүнө тиешелүү маселелер боюнча Башкы прокуратура.

86-берене

1. Мыйзам долбоорлору Жогорку Кеңешке киргизилет.

2. Президент жана Министрлер Кабинетинин Тармагы тарабынан кечиктирилгис катары аныкталган мыйзам долбоорлору Жогорку Кеңеш тарабынан кезексиз тартылган каралат.

3. Мамлекеттик бюджеттин эсебинен каржылануучу чыгымдарды көбөйтүү каралган мыйзам долбоорлору Министрлер Кабинети каржылоо булагын аныктагандан кийин Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынат.

4. Мыйзамдар Жогорку Кеңеш тарабынан үч окууда кабыл алынат.

Мыйзамдар, Жогорку Кеңештин чечимдери, эгерде Конституцияда башкача каралбаса, депутаттардын жалпы санынын көпчүлүгү менен кабыл алынат.

5. Конституциялык мыйзамдар, мамлекеттик чек аралы өткөрүү жөнүндө мыйзамдар Жогорку Кеңеш тарабынан үчтөн кем эмес окууда Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экинчи кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен кабыл алынат.

87-берене

1. Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган мыйзам 14 жумушчу күндүн ичинде кол коюу үчүн Президентке жиберилет.

Статья 84

1. Жогорку Кеңеш может принять решение о самороспуске. Решение о самороспуске принимается по инициативе одной трети от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша большинством не менее двух третей голосов.

2. Президент назначает досрочные выборы в пятидневный срок со дня роспуска Жогорку Кеңеша.

Статья 85

Право законодательной инициативы принадлежит:

- 1) 10 тысячам избирателей (народная инициатива);
- 2) Президенту;
- 3) депутатам Жогорку Кеңеша;
- 4) Председателю Кабинета Министров;
- 5) Верховному суду по вопросам его ведения;
- 6) Народному Курултай;
- 7) Генеральному прокурору по вопросам его ведения.

Статья 86

1. Законопроекты вносятся в Жогорку Кеңеш.

2. Законопроект, определенный Президентом и Председателем Кабинета Министров как неотложный, рассматривается Жогорку Кеңешем во внеочередном порядке.

3. Проекты законов, предусматривающие увеличение расходов, покрываемых за счет государственного бюджета, принимаются Жогорку Кеңешем после определения Кабинетом Министров источника финансирования.

4. Законы принимаются Жогорку Кеңешем в трех чтениях.

Законы, решения Жогорку Кеңеша принимаются большинством от общего числа депутатов, если иное не предусмотрено в Конституции.

5. Конституционные законы, законы об изменении государственной границы принимаются Жогорку Кеңешем не менее чем в трех чтениях большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша.

Статья 87

1. Принятый Жогорку Кеңешем закон в течение 14 рабочих дней направляется Президенту для подписания.

2. Президент не позднее одного месяца со дня получения закона подписывает или возвращает его со своими возражениями в Жогорку Кеңеш для повторного рассмотрения.

3. Если при повторном рассмотрении возвращенный с возражениями закон бюджет одобрен в ранее принятой редакции большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша, такой закон подписант подписанию Президентом в течение 14 рабочих дней со дня поступления.

Статья 88

Закон вступает в силу по истечении 10 дней со дня официального опубликования в официальном печатном органе, если иной срок не предусмотрен в самом законе или законе о порядке введения его в действие.

2. Президент мыйзамды алган күндөн тартып бир айдан кечиктирбестен ага кол коёт же өзүнүн каршы пикири менен Жогорку Кеңешке кайра кароого кайтарат.
3. Эгерде каршы пикир менен кайтарылган мыйзам кайра каралганда, Жогорку Кеңештин депутаттардын жалпы санынын үчтөн экинчисин кем эмес көпчүлүгүнүн лоббүшү менен мурда кабыл алынган редакциясында жактырылса, келип түшкөн күндөн тартып 14 жумушчу күтүүн ичинде мындай мыйзамга Президент кол коюуга тийиш.

88-берене

Эгерде мыйзамдын өзүндө же аны колдонууга киргизүүнү тартиби жөнүндө мыйзамда башка мөөнөт каралбаса, мыйзам расмий басма сөз органында расмий жарыяланган күндөн тартып 10 күн өткөндөн кийин күчүнө кирет.

Ш ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТКАРУУ БИЙЛИГИ

89-берене

1. Кыргыз Республикасында аткаруу бийлигин Президент жүзөгө ашырат.
2. Министрлер Кабинетинин түзүмүн жана курамын Президент аныктайт.
- Министрлер Кабинетинин Төрагасы Президенттин Администрациясынын Жетекчиси болуп саналат.
3. Президент конституциялык мыйзамдын негизинде аткаруу бийлигин илин жетектейт. Министрлер Кабинетине жана ага баш ийген органдарга тапшырмаларды берет, өзүнүн тапшырмаларынын аткарылышын контролдойт. Министрлер Кабинетинин жана ага баш ийген органдардын актыларын жокко чыгарат. Министрлер Кабинетинин мүчөлөрүн кызматынан убактылуу чечет.
4. Президент Министрлер Кабинетинин жыйналыштарында төрагалык кылат.
5. Президент Министрлер Кабинетинин жана аткаруу бийлигинин ишмердүүлүгүн жыйынтыктарына жеке жооп берет.
6. Эгерде республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчет Жогорку Кеңеш тарабынан канаттандырарлык эмес деп табылса, Президент Министрлер Кабинетинин мүчөлөрүнүн жоопкерчилигин карайт.

90-берене

1. Министрлер Кабинети Төрагдан, Төраганын орун басарларынан жана Министрлер Кабинетинин башка мүчөлөрүнөн турат.
- Министрлер Кабинетинин Төрагасы, анын орун басарлары жана Министрлер Кабинетинин мүчөлөрү Жогорку Кеңештин макулдугу менен Президент тарабынан дайындалат.
2. Министрлер Кабинетинин Төрагасы Конституцияга, конституциялык мыйзамга жана Президенттин жарлыктарына ылайык Министрлер Кабинетинин ишмердүүлүгүн уюштурат.
- Министрлер Кабинетинин Төрагасы Министрлер Кабинетинин ишмердүүлүгү үчүн Президенттин алдында жоопкерчилик тарат.

91-берене

1. Министрлер Кабинети:
- 1) Конституциянын жана мыйзамдардын аткарылышын камсыз кылат;
- 2) мамлекеттин ички жана тышкы саясатынын негизги багыттарын ишке ашырат;
- 3) мыйзамдуулукту, жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу,

27

ГЛАВА Ш. ИСПОЛНИТЕЛЬНАЯ ВЛАСТЬ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Статья 89

1. Исполнительную власть в Кыргызской Республике осуществляет Президент.
2. Структура и состав Кабинета Министров определяются Президентом.
- Председатель Кабинета Министров является Руководителем Администрации Президента.
3. Президент на основании конституционного закона руководит деятельностью исполнительной власти, дает поручения Кабинету Министров и его подчиненным органам, контролирует выполнение его поручений, отменяет акты Кабинета Министров и подчиненных ему органов, временно отстраняет членов Кабинета Министров от должности.
4. Президент председательствует на заседаниях Кабинета Министров.
5. Президент несет персональную ответственность за результаты деятельности Кабинета Министров и исполнительной власти.
6. Если Жогорку Кеңеш признает отчет об исполнении республиканского бюджета неудовлетворительным, ответственность членов Кабинета Министров рассматривается Президентом.

Статья 90

1. Кабинет Министров состоит из Председателя, заместителей Председателя и других членов Кабинета Министров.
- Председатель Кабинета Министров, его заместители и члены Кабинета Министров назначаются Президентом с согласия Жогорку Кеңеша.
2. Председатель Кабинета Министров в соответствии с Конституцией, конституционным законом и указами Президента организует деятельность Кабинета Министров.
- Председатель Кабинета Министров несет ответственность перед Президентом за деятельность Кабинета Министров.

Статья 91

1. Кабинет Министров:
- 1) обеспечивает исполнение Конституции и законов;
- 2) реализует основные направления внутренней и внешней политики государства;
- 3) осуществляет меры по обеспечению законности, прав и свобод граждан, охране общественного порядка, борьбе с преступностью;
- 4) обеспечивает реализацию мер по охране суверенитета и территориальной целостности государства, защите конституционного строя, а также мер по укреплению обороноспособности, национальной безопасности и правопорядка;
- 5) обеспечивает проведение финансовой, ценовой, тарифной, инвестиционной и налоговой политики;
- 6) разрабатывает республиканский бюджет и обеспечивает его исполнение;
- 7) осуществляет меры по обеспечению равных условий для развития всех форм собственности и их защите, управлению объектами государственной собственности;
- 8) обеспечивает проведение единой государственной политики в социально-экономической и культурной сферах;
- 9) разрабатывает и реализует общегосударственные программы экономического, социального, научно-технического, духовного и культурного развития;

27

коомдук партияга сактоо, кылмыштуулукка каршы күрөшүү боюнча чараларды жүзөгө ашырат.

4) мамлекеттин эгемендигин жана аймактык бүтүндүгүн коргоо, конституциялык түзүлүшү сактоо, ошондой эле коргоону жөндөмдүүрүчү, улуттук коопсуздукту жана укук тартибин чыңдоо боюнча чараларды ишке ашырууну камсыз кылат.

5) финансы, баа, тариф, инвестиция жана салык саясатын жүргүзүүнү камсыз кылат.

6) республикалык бюджетти иштеп чыгат жана анын аткарылышын камсыз кылат; 7) менчиктин бардык түрлөрүнүн өнүгүшүн үчүн бирдей шарттарды камсыз кылуу жана алардын коргоо, мамлекеттик менчик объектерин башкаруу боюнча чараларды ишке ашырат.

8) социалдык-экономикалык жана маданий чөйрөлөрдө мамлекеттик бирдиктүү саясатты жүргүзүүнү камсыз кылат;

9) экономикалык, социалдык, илимий-технологиялык, руханий жана маданий өнүктүрүүнү жалпы мамлекеттик программаларын иштеп чыгат жана жүзөгө ашырат;

10) тышкы экономикалык иштерди жүзөгө ашырууну камсыз кылат.

11) жарандык коом менен натыйжалуу өз ара аракеттенүүнү камсыз кылат.

12) Конституцияда жана мыйзамдарда өзүнө таандык башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат.

2. Министрлер Кабинетинин ишинин уюштурулушу жана тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.

92-берене

1. Президент өз деңгээли менен Министрлер Кабинетинин иштеп жаткан курамын же мүчөсүн кызматтан кетириүүе укуктуу.

2. Министрлер Кабинетинин мүчөлөрү кызматтан кетүү жөнүндө өтүнүч берүүгө укуктуу. Кызматтан кетүүсү Президент тарабынан кабыл алынат же чечке кагылат.

Министрлер Кабинетинин Төрагасынын кызматтан кетүүсү жалпы Министрлер Кабинетинин кызматтан кетүүсүнө алып келбейт.

3. Министрлер Кабинетинин жаңы курамы дайындалганга чейин Министрлер Кабинетинин иштеп жаткан курамы өз милдеттерин аткарууну улантат.

4. Кыргыз Республикасынын жаңы пайдаланган Президентинин кызматына киришүүсү Министрлер Кабинетинин бардык курамынын ыйгарым укуктарын токтотот.

93-берене

1. Тизмелүү административдик-аймактык бирдиктин аймагында аткаруу бийлигин жергиликтүү мамлекеттик администрация жүзөгө ашырат.

2. Жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын уюштурулушу жана иши мыйзам менен аныкталат.

3. Жергиликтүү мамлекеттик администрациялар Конституциянын, мыйзамдардын, Президенттин жана Министрлер Кабинетинин чечимдик укуктук актыларынын негизинде иштейт.

4. Жергиликтүү мамлекеттик администрациянын өз компетенциясынын чегинде кабыл алган чечимдери тийиштүү аймакта милдеттүү түрдө аткарылат.

IV ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН СОТ БИЙЛИГИ

94-берене

1. Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат.

Мыйзамда каралган тартипте жана учурларда Кыргыз Республикасынын

10) обеспечивает осуществление внешнеэкономической деятельности;

11) обеспечивает эффективное взаимодействие с гражданским обществом;

12) осуществляет иные полномочия, отнесенные к его ведению Конституцией и законами.

2. Организация и порядок деятельности Кабинета Министров определяется конституционным законом.

Статья 92

1. Президент по собственной инициативе вправе отправить действующий состав или члена Кабинета Министров в отставку.

2. Члены Кабинета Министров вправе подать прошение об отставке. Отставка принимается или отклоняется Президентом.

Отставка Председателя Кабинета Министров не влечет за собой отставку всего Кабинета Министров.

3. До назначения нового состава Кабинета Министров действующий состав Кабинета Министров продолжает выполнять свои обязанности.

4. Вступление в должность избранного Президента влечет за собой сложение полномочий всего состава Кабинета Министров.

Статья 93

1. Исполнительную власть на территории соответствующей административно-территориальной единицы осуществляет местная государственная администрация.

2. Организация и деятельность местной государственной администрации определяется законом.

3. Местные государственные администрации действуют на основе Конституции, законов, нормативных правовых актов Президента и Кабинета Министров.

4. Решения местной государственной администрации, принятые в пределах ее компетенции, обязательны для исполнения на соответствующей территории.

ГЛАВА IV. СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Статья 94

1. Правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом.

В предусмотренных законом порядке и случаях граждане Кыргызской Республики имеют право участвовать в отправлении правосудия.

2. Судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского, уголовного, административного и иных форм судопроизводства, предусмотренных законом.

3. Судебная система Кыргызской Республики устанавливается Конституцией и законами; состоит из Конституционного суда, Верховного суда и местных судов.

Законом могут учреждаться специализированные суды.

Создание чрезвычайных судов не допускается.

4. Порядок организации и деятельности судов определяется конституционным законом.

Статья 95

1. Судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам.

жарандары сот адистетигин ишке ашырууга катышууга укуктуу.

2. Сот бийлиги сот өндүрүшүнүн конституциялык, жарандык, жазыктык, административдик жана мыйзамда каралган башка түрлөрү аркылуу жүзөгө ашырылат.
3. Кыргыз Республикасынын сот системасы Конституция жана мыйзамдар менен белгиленет, ал Конституциялык соттон, Жогорку соттон жана жергиликтүү соттордон турат.

Мыйзам менен адистеттирилген соттор түзүлүшү мүмкүн.

Атайын өзгөчө сотторду түзүүгө жол берилбейт.

4. Соттордун уюштурулушу жана иш тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.

95-берене

1. Судьялар көз карандысыз, Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийет.

2. Судья кол тийгис укугуна ээ жана кылмыш жасаган жеринен тутулган учурларда кошпогондо, кармалууга же камакка алынууга, тингилүүгө же жеке текшерилүүгө жол берилбейт.

3. Эч кимдин конкреттүү иш боюнча судьадан өтөөт талап кылууга укугу жок.

Сот адистетигин жүзөгө ашыруу ишине ар кандай кийлигишүүлөргө тыюу салынат. Судьяга таасир көрсөтүүгө күнөөлүү адамдар мыйзамда каралгандай жоопкерчиликти тартышат.

4. Судья өзүнүн статусуна ылайык көз карандысыздыгынын социалдык, материалдык жана башка кепилдиктери менен камсыз кылынат.

5. Курагы 40 жаштан кем эмес жана 70 жаштан жогору эмес, юридикалык жогорку билими жана юридикалык кесибин боюнча 15 жылдан кем эмес иш стажы бар Кыргыз Республикасынын жараны Конституциялык соттун судьясы боло алат.

Курагы 40 жаштан кем эмес жана 70 жаштан жогору эмес, юридикалык жогорку билими жана юридикалык кесибин боюнча 15 жылдан кем эмес, андан башта судьялык кызматта 5 жылдан кем эмес иш стажы бар Кыргыз Республикасынын жараны Жогорку соттун судьясы боло алат.

6. Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьялары куратнын четине жеткенге чейин пайдаланат.

7. Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьяларынын ичинен Судьялар кеңешинин сунушу боюнча Жогорку Кеңештин макулдугу менен Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагалары Президент тарабынан 5 жылдык мөөнөткө дайындалат.

Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагаларынын орун басарлары Конституциялык соттун жана Жогорку соттун төрагаларынын сунуштамасы боюнча Президент тарабынан 5 жылдык мөөнөткө дайындалат.

8. 30 жаштан кем эмес жана 65 жаштан жогору эмес, юридикалык жогорку билими жана юридикалык кесибин боюнча 5 жылдан кем эмес иш стажы бар Кыргыз Республикасынын жараны жергиликтүү соттун судьясы боло алат.

Жергиликтүү соттордун судьялары Сот адистетинин иштери боюнча кеңештин сунуштамасы боюнча Президент тарабынан биринчи ирет 5 жылдык мөөнөткө, андан кийин куратнын четине жеткенге чейин дайындалат. Жергиликтүү соттордун судьяларын көрсөтүүдүн жана дайыноонун тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.

Жергиликтүү соттордун судьяларынын ичинен Жогорку соттун төрагасы жергиликтүү соттордун төрагасын жана алардын орун басарларын 5 жылдык мөөнөткө дайындайт.

9. Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу конституциялык мыйзам менен аныкталат, анда судьялардын кызмат ордунда талапкерлерге кошумча талаптар

2. Судья обладалет правом неприкосновенности и не может быть задержан или заключен под стражу, подвергнут обыску или личному досмотру, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления.

3. Никто не вправе требовать от судьи ответа по конкретному делу.

Запрещается всякое вмешательство в деятельность по осуществлению правосудия. Лица, виновные в воздействии на судью, несут ответственность, предусмотренную законом.

4. Судья обеспечивается соответственно его статусу социальными, материальными и иными гарантиями его независимости.

5. Судья Конституционного суда может быть гражданином Кыргызской Республики не моложе 40 лет и не старше 70 лет, имеющий высшее юридическое образование и стаж работы по юридической профессии не менее 15 лет.

Судей Верховного суда может быть гражданин Кыргызской Республики не моложе 40 лет и не старше 70 лет, имеющий высшее юридическое образование и стаж работы по юридической профессии не менее 15 лет, а в том числе судей не менее 5 лет.

6. Судья Конституционного суда и Верховного суда избираются до достижения предельного возраста.

7. Председатели Конституционного суда и Верховного суда назначаются Президентом по предложению Совета судей и с согласия Жогорку Кеңеша из числа судей Конституционного суда и Верховного суда сроком на 5 лет.

Заместители председателей Конституционного суда и Верховного суда назначаются Президентом по представлению председателя Конституционного суда и Верховного суда сроком на 5 лет.

8. Судей местного суда может быть гражданин Кыргызской Республики не моложе 30 лет и не старше 65 лет, имеющий высшее юридическое образование и стаж работы по юридической профессии не менее 5 лет.

Судьи местных судов назначаются Президентом по представлению Совета по делам правосудия в первый раз сроком на 5 лет, а в последующем – до достижения предельного возраста. Порядок представления и назначения судей местных судов определяется конституционным законом.

Из числа судей местных судов председатель Верховного суда назначает председателей местных судов и их заместителей сроком на 5 лет.

9. Статус судей Кыргызской Республики определяется конституционным законом, которым могут быть установлены дополнительные требования к кандидатам на должности судей и определенные ограничения для судей Конституционного суда, Верховного суда и местных судов.

Статья 96

1. Судьи всех судов Кыргызской Республики занимают свои должности и сохраняют свои полномочия до тех пор, пока их повеление является безусловным. Нарушение требований безусловного повеления судьи является основанием для прекращения судьи к ответственности в порядке, определенном конституционным законом.

2. В случае нарушения требований безусловности судья местного суда освобождается от должности по предложению Совета судей в соответствии с конституционным законом.

По указанным основаниям судья Конституционного суда и Верховного суда могут быть досрочно освобождены от занимаемой должности Жогорку Кеңешем большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку

жана Конституциялык соттун, Жогорку соттун жана жергиликтүү соттордун судьялары үчүн белгилүү бир чектөөлөр бешпилини мүмкүн.

96-берене

1. Кыргыз Республикасынын бардык сотторунун судьялары жүрүш-турушу кытайлык болуп турганда кызмат орундарын ээлеп турат жана өз ыйгарым укуктарын сактап калат. Судьянын кытайкысыздык талаптарды бузуусу конституциялык мыйзам менен аныкталган тартипте судьяны жоопкерчиликке тартуу үчүн негиз болот.

2. Жергиликтүү соттун судьясы кытайкысыздык талаптарын бузган учурда, Судьялар кеңешинин сунушу боюнча конституциялык мыйзамга ылайык кызмат ордунан бошотулат.

Конституцияда көрсөтүлгөн учурларда кошпогондо, аялган негиздер боюнча Конституциялык соттун жана Жогорку соттун судьялары ээлеген кызмат орундарынан Президенттин сунуштамасы боюнча Жогорку Кеңештин депутаттарынын жашы санынын үчтөн экиден кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен Жогорку Кеңеш тарабынан мөөнөтүнөн мурда бошотулушу мүмкүн.

Конституцияда көрсөтүлгөн учурларда жергиликтүү соттордун судьяларын кызмат ордунан бошотуу Судьялар кеңешинин сунуштамасы боюнча Президент тарабынан жүзөгө ашырылат.

Кытайкысыз жүрүм-турумдун талаптарын бузгандыгына байланыштуу судьялык кызмат ордунан бошотулган адам андан ары мыйзамда белгиленген судьялык жана укук коргоо органдарындагы кызматтарды ээлеп угууга ээ болбойт жана судьялар үчүн белгиленген жөнөкөйлүктөр пайдалануу укугунан ажырайт.

3. Судьянын ыйгарым укуктары Судьялар кеңешинин сунушу боюнча аны конституциялык мыйзамга ылайык дайындалган орган тарабынан төмөндөгү негиздер келип чыккан күндөн баштап мөөнөтүнөн мурда токтотулат.

- судья каза болгондо;
- куратнын четине жеткенде;
- өз ыктыяры менен кызматынан кеткенде же башка ишке которулганда;
- аны өлтөө же дыйкансыз деп жарыяланганда;
- аракетке жөндөмсүз деп таанылганда;
- жарандыктан чыкканда же башка мамлекеттин жарандыгын алганда;
- кытайкысыз жүрүм-турум талаптарын бузуу менен байланышпаган башка учурларда.

4. Судьяларды кызматынан убактылуу четтетүүгө, жазык жана башка жоопкерчиликке тартууга Судьялар кеңешинин макулдугу менен конституциялык мыйзамда аныкталган тартипте жол берилет.

5. Жергиликтүү соттордун судьяларынын кызмат ордунан талапкерлерди тандоону Сот аялгетини иштери боюнча кеңеш конституциялык мыйзамда аныкталган тартипте жүзөгө ашырат.

6. Жергиликтүү соттун судьясын которууну (ротация) Президент конституциялык мыйзамда аныкталган тартипте жана учурларда Жогорку соттун тарабынан сунуштамасы боюнча жүзөгө ашырат.

7. Сот аялгетини иштери боюнча кеңештин курамынын үчтөн экинчиден кем эмес судьялардан, үчтөн бири Президенттин, Жогорку Кеңештин, Элдик Курултайдын жана юридикалык коомчулуктун өкүлдөрүнөн түзүлөт.

8. Сот аялгетини иштери боюнча кеңештин уюштурулушу жана иши, ыйгарым укуктары жана түзүлүшү тартипби конституциялык мыйзам менен аныкталат.

97-берене

1. Конституциялык сот конституциялык сот өндүрүшү аркылуу конституциялык

Кеңеша по представлению Президента, за исключением случаев, указанных в Конституции.

Освобождение от должности судей местных судов в случаях, указанных в Конституции, осуществляется Президентом по представлению Совета судей.

Лично, освобожденное от должности судьи в связи с нарушением им требований беспристрастности, не имеет права занимать в дальнейшем должности судьи и должности в правоохранительных органах, установленных законом, и лишается права пользования льготами, установленными для судей.

3. Полномочия судьи прекращаются по предложению Совета судей органом, назначившим его в соответствии с конституционным законом, со дня наступления следующих оснований:

- смерть судьи;
 - достижение предельного возраста;
 - добровольный уход в отставку или перевод на другую работу;
 - объявление его умершим или безвестно отсутствующим;
 - признание недееспособным;
 - выход из гражданства или приобретение гражданства другого государства;
 - в иных случаях, не связанных с нарушением требований беспристрастного поведения.
4. Временное отстранение от должности, привлечение судей к уголовной и иной ответственности допускается с согласия Совета судей в порядке, определенном конституционным законом.
5. Обзор кандидатов на должности судей местных судов осуществляется Советом по делам правосудия в порядке, определенном конституционным законом.
6. Перевод (ротация) судьи местного суда осуществляется Президентом по представлению председателя Верховного суда в порядке и случаях, определенных конституционным законом.
7. Совет по делам правосудия формируется из числа судей, составляющих не менее двух третей его состава, представителей Президента, Жогорку Кеңеша, Народного Курултая и юридической общественности, составляющих одну треть его состава.
8. Организация и деятельность Совета по делам правосудия, его полномочия и порядок формирования определяются конституционным законом.

Статья 97

1. Конституционный суд является высшим органом судебной власти, осуществляющим конституционный контроль посредством конституционного судопроизводства в целях защиты основ конституционного строя, основных прав и свобод человека и гражданина, обеспечения верховенства и прямого действия Конституции.

2. Конституционный суд:

- 1) дает официальное толкование Конституции;
- 2) разрешает дела о соответствии законов и иных нормативных правовых актов Кыргызской Республики Конституции;
- 3) дает заключение о конституционности не вступивших в силу международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика;
- 4) разрешает споры о компетенции между ветвями государственной власти;
- 5) дает заключение к проекту закона об изменениях и дополнениях в конституцию Конституцию;
- 6) дает заключение о соблюдении установленного порядка выдвижения обвинения против Президента.

түзүлүшүн негиздерин, адамдын жана жарандын негизги укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, Конституциянын үстөмдүгүн жана түзүлөн-чүз колдонулушун камсыз кылуу максатында конституциялык контролду жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы болуп саналат.

2. Конституциялык сот:

1) Конституциянын расмий чечмелет берет;

2) Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын жана башка ченемдик укуктук актыларынын Конституцияга ылайык келүүсү тууралуу иштерди чечет;

3) Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган, күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду берет;

4) мамлекеттик бийлик бугактарынын ортосундагы компетенциялар жөнүндө талаштарды чечет;

5) ушул Конституцияга өзгөртүүлөр жана толуктоолор жөнүндө мыйзам долбооруна корутунду берет;

6) Президентке каршы айып коюугун белгилеген тартибинин сакталгандыгы жөнүндө корутунду берет.

3. Ар бир адам Конституцияда таанылган укуктары жана эркиндиктери мыйзамдарда жана башка ченемдик актыларда бузулду деп эсептесе, алардын конституциялуулугун талашууга укуктуу.

4. Конституциялык соттун чечими акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт.

5. Конституциялык сот тарабынан мыйзамдардын же алардын жоболорунун конституциялык эмес деп белгилениши алардын Кыргыз Республикасынын аймагында колдонулушун жокко чыгарат, ошондой эле сот чечимдерин колдонгондо, конституциялык эмес деп таанылган мыйзамдарга же алардын жоболоруна негизделген башка ченемдик укуктук актылардын колдонулушу да жокко чыгарылат.

Конституциялык сот тарабынан мыйзам алдындагы актылардын же алардын бөлүктөрүнүн конституциялык эмес деп белгилениши алардын Кыргыз Республикасынын аймагында колдонулушун жокко чыгарат.

6. Конституциялык эмес деп таанылган мыйзамдардын ченемдерине негизделген сот чечимдери ар бир конкреттүү учурда укуктарына жана эркиндиктерине шек келтирилген жарандардын даттануулары боюнча сот тарабынан кайра каралат.

7. Конституциялык соттун курамы жана түзүү тартиби, ошондой эле конституциялык сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруу тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.

98-берене

1. Кыргыз Республикасынын Жогорку соту сот бийлигинин эң жогорку органы болуп саналат.

2. Жогорку сот жарандык, жазык, экономикалык, административдик жана башка иштер боюнча сот процессинин катышуучуларынын кайрылуулары боюнча мыйзамда аныкталган тартипте сот чечимдерин кайра кароону жүзөгө ашырат.

3. Жогорку соттун пленуму сот практикасынын маселелери боюнча Кыргыз Республикасынын бардык соттору жана судьялары үчүн милдеттүү болгон түшүндүрмөлөрдү берет.

4. Жогорку соттун чечимдери акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт.

99-берене

1. Мамлекет соттордун иштен турушу жана судьялардын иши үчүн каржылоону жана тиешелүү шарттарды камсыз кылат.

Сотторду каржылоо республикалык бюджеттин эсебинен жүргүзүлөт жана сот

3. Кажый выправе оспорить конституционность закона и иных нормативных правовых актов, если считает, что ими нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией.

4. Решение Конституционного суда является окончательным и обжалованию не подлежит.

5. Установление Конституционным судом неконституционности законов или их положений отменяет их действие на территории Кыргызской Республики, а также отменяет действие других нормативных правовых актов, основанных на законах или их положениях, признанных неконституционными, за исключением судебных решений.

Установление Конституционным судом неконституционности подзаконных актов или их частей отменяет их действие на территории Кыргызской Республики.

6. Судебные решения, основанные на нормах законов, признанных неконституционными, пересматриваются судом в каждом конкретном случае по жалобам граждан, чьи права и свободы были затронуты.

7. Состав и порядок формирования Конституционного суда, а также порядок осуществления конституционного судопроизводства определяются конституционным законом.

Статья 98

1. Верховный суд Кыргызской Республики является высшим органом судебной власти.

2. Верховный суд осуществляет пересмотр судебных решений по обращениям участников судебного процесса по гражданским, уголовным, экономическим, административным и иным делам в порядке, определяемом законом.

3. Пленум Верховного суда дает разъяснения по вопросам судебной практики, которые обязательны для всех судов и судей Кыргызской Республики.

4. Решения Верховного суда являются окончательными и обжалованию не подлежат.

Статья 99

1. Государство обеспечивает финансирование и надлежащие условия для функционирования судов и деятельности судей.

Финансирование судов производится за счет средств республиканского бюджета и должно обеспечивать возможность полного и независимого осуществления правосудия.

2. Бюджет судебной системы формируется судебной властью самостоятельно и включается в республиканский бюджет.

Статья 100

1. Разбирательство дел во всех судах осуществляется открыто. Слушание дела в закрытом заседании допускается лишь в случаях, предусмотренных законом. Решение суда объявляется публично.

2. Заочное разбирательство дел в судах не допускается, кроме случаев, предусмотренных законом.

3. Судопроизводство осуществляется на основе равноправия и состязательности сторон.

4. Отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляются судом в установленном законом порядке.

алистиптин толук жана көз карандысыз жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууга тийиш.

2. Сот тутумунун бюджетти сот бийлиги тарабынан өз алдынча түзүлөт жана республикалык бюджетке киргизилет.

100-берене

1. Бардык соттордо иштерди тергитирүү ачык жүзөгө ашырылат. Ишти жабык жыйынышта угууга мыйзамда каралган учурларда гана жол берилет. Соттун чечими ачык жарыялат.

2. Мыйзамда каралган учурларды кошгондо, иштерди соттордо сырттан тергитирүүгө жол берилбейт.

3. Сот өндүрүшү тараптардын тен укуктуулугунун жана атандыптыгынын негизинде жүзөгө ашырылат.

4. Сот чечимин жошко чыгаруу, өзгөртүү же токтоо туруу сот тарабынан мыйзамда белгиленген тартипте жүзөгө ашырылат.

5. Сот процессинин катышуучулардын процессстик укуктары, ошондой эле соттордун чечимдери менен укуктарына жана кызыкчылыктарына тиешеси бар жактардын укуктары, анын ичинде чечимдерге, өкүмдөргө даттануу укугу, ошондой эле аларды жүзөгө ашырууну тартип мыйзам менен аныкталат.

101-берене

1. Кыргыз Республикасынын сотторунун мыйзамдуу күчүнө кирген чечимдери бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жактар, коомдук биримдери, кызмат адамдары жана жеке адамдар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

2. Сот өзү кабыл алган сот чечимдеринин жана жеке аныктамаларынын аткарылышын контролойт.

3. Сот чечимдерин аткарбоо, талапталбай эмес аткаруу же бошбоо аткарууга токтоолдук кылдуу мыйзам менен белгиленген жоопкерчиликке алып келет.

102-берене

1. Сот Конституцияга каршы келген ченемдик укуктук актынын колдонууга укуксуз.

2. Этерде ар кандай сот инстанциясында ишти кароодо иштин чечилиши көз каранды болгон мыйзамдын же башка ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу жөнүндө маселе келип чыкса, анда сот Конституциялык сотко суроо-талапты жиберет.

103-берене

1. Соттордун ички иштеринин маселелерин чечүү үчүн соттук өз алдынча башкаруу иштейт.

2. Кыргыз Республикасында судьялардын съезди, Судьялар кеңеши жана судьялардын чогулушу соттук өз алдынча башкаруу органдары болуп саналат.

Судьялардын съезди соттук өз алдынча башкаруунун жогорку органы болуп саналат.

Судьялар кеңеши судьялардын съезддеринин ортосунда иштеген жана судьялардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоону ишке ашырган, судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу жөнүндө маселелерди караган, соттордун бюджетинин түзүлүшүн жана аткарылышын контролдогон, судьяларды өкүлүнүү жана квалификациясын жогорулатууну уюштурган соттук өз алдынча башкаруунун

5. Процессуальные права участников судебного процесса, а также права лиц, чья права и интересы были затронуты решениями судов, в том числе право на обжалование решений, приговоров, а также порядок их осуществления определяются законом.

Статья 101

1. Вступившие в законную силу решения судов Кыргызской Республики обязательны для всех государственных органов, органов местного самоуправления, юридических лиц, общественных объединений, должностных и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

2. Суд осуществляет контроль за исполнением судебных решений и частных определений, принятых им.

3. Неполное, неадекватное исполнение либо воспрепятствование исполнению судебных решений влекут установленную законом ответственность.

Статья 102

1. Суд не вправе применять нормативный правовой акт, противоречащий Конституции.

2. Если при рассмотрении дела в любой судебной инстанции возник вопрос о конституционности закона или иного нормативного правового акта, от которого зависит решение дела, суд направляет запрос в Конституционный суд.

Статья 103

1. Для решения вопросов внутренней деятельности судов действует судебное самоуправление.

2. Органами судебного самоуправления в Кыргызской Республике являются Съезд судей, Совет судей и собрание судей.

Съезд судей является высшим органом судебного самоуправления.

Совет судей является выборным органом судебного самоуправления, действующим в период между съездами судей и осуществляющим защиту прав и законных интересов судей, рассмотрение вопросов о привлечении судей к дисциплинарной ответственности, контроль за формированием и исполнением бюджета Судов, организацию обучения и повышения квалификации судей.

Собрание судей является первичным органом судебного самоуправления.

3. Организация и порядок деятельности органов судебного самоуправления определяются законом.

Статья 104

Правосудие осуществляется бесплатно в предусмотренных законом случаях, а также в любом случае, когда участвующие в судебном разбирательстве лица предъявят доказательства, что не имеют достаточных средств для его ведения.

ГЛАВА V. ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ СО СПЕЦИАЛЬНЫМ СТАТУСОМ

Статья 105

Надзор за точным и единообразным исполнением законов и иных нормативных правовых актов осуществляется прокуратурой Кыргызской Республики.

пайлануучу органы болуп саналат.

Судьялардын чогулушу соттук өз алдынча башкаруунун баштапкы органы болуп саналат.

3. Соттук өз алдынча башкаруу органдарынын уюштурулушу жана иш-тартыби мыйзам менен аныкталат.

104-берене

Мыйзамда каралган учурларда, ошондой эле соттук тергитирүүгө катышкан жактар аны жүргүзүү үчүн жетиштүү каражатынын жок экендигин далилдеген учурда сот адистеттин акысыз жүргүзүлөт.

V ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТАЙЫН СТАТУСУ БАР МАМЛЕКЕТТИК БИДЛИК ОРГАНДАРЫ

105-берене

Кыргыз Республикасынын прокуратурасы мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын так жана бирдей аткарылышына көзөмөл жүргүзөт.

Прокуратура органдары кылмыш куугунтуктоосуун жүзөгө ашырат, соттук тергитирүүгө катышат, соттук чечимдердин аткарылышын көзөмөлдөйт жана конституциялык мыйзамда каралган башка ыйгарым укуктарды аткарат.

106-берене

Улуттук банк Кыргыз Республикасынын банк тутумун көзөмөлдөйт. Кыргыз Республикасында акча-насы саясатын аныктайт жана жүргүзөт, бирдиктүү валюта саясатын иштеп чыгат жана жүзөгө ашырат, акча белгилеринин эмиссиясын жүргүзүүдө өзгөчө укукка ээ, банктык каржылоонун ар түрдүү түрлөрүн жана принциптерин ишке ашырат.

107-берене

Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссия Кыргыз Республикасында шайлоолорду жана референдумдарды даярдоону жана өткөрүүнү камсыз кылат.

108-берене

Эсептөө палатасы республикалык жана жергиликтүү бюджеттердин аткарылышына, бюджеттен тышкары каражаттарга, мамлекеттик жана муниципалдык менчиктин пайдаланылышына аудит жүргүзөт.

109-берене

Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктарынын жана эркиндиктеринин сакталышына парламенттик контролду Акыйкатчы (Омбудсмен) жүргүзөт.

110-берене

Ушун бөлүмдө көрсөтүлгөн мамлекеттик органдардын ишинин уюштурулушу

Органы прокуратуры осуществляют уголовное преследование, участвуют в судебном разбирательстве, осуществляют надзор за исполнением судебных решений и иные полномочия, предусмотренные конституционным законом.

Статья 106

Национальный банк осуществляет надзор за банковской системой Кыргызской Республики, определяет и проводит денежно-кредитную политику в Кыргызской Республике, разрабатывает и осуществляет единую валютную политику, обладает исключительным правом проведения эмиссии денежных знаков, реализует различные формы и принципы банковского финансирования.

Статья 107

Центральная комиссия по выборам и проведению референдумов обеспечивает подготовку и проведение выборов и референдумов в Кыргызской Республике.

Статья 108

Счетная палата осуществляет аудит исполнения республиканского и местных бюджетов, внебюджетных средств, использования государственной и муниципальной собственности.

Статья 109

Парламентский контроль за соблюдением прав и свобод человека и гражданина в Кыргызской Республике осуществляется Акыйкатчы (Омбудсменом).

Статья 110

Организация и порядок деятельности государственных органов, указанных в настоящем разделе, а также гарантии их независимости определяются конституционными законами.

РАЗДЕЛ ЧЕТВЕРТЫЙ МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ

Статья 111

1. Местное самоуправление – гарантированное Конституцией право и реальная возможность местных сообществ самостоятельно решать вопросы местного значения в своих интересах и под свою ответственность.

2. Местное самоуправление в Кыргызской Республике осуществляется местными сообществами на территории соответствующей административно-территориальной единицы.

3. Местное самоуправление осуществляется местными сообществами граждан непосредственно или через органы местного самоуправления.

4. Финансирование местного самоуправления обеспечивается из соответствующего местного бюджета, а также из республиканского бюджета.

5. Государство гарантирует независимость органов местного самоуправления в вопросах формирования и исполнения местных бюджетов.

жана тартип, ошондой эле алардын көз карандысыздыгынын кепилдиктери конституциялык мыйзамдар менен аныкталат.

ТОРТУНЧУ БӨЛҮМ ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗ АЛДЫНЧА БАШКАРУУ

111-берене

1. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу – жергиликтүү жамааттардын жергиликтүү маанилери маселелерди өз кызыкчылыктарына жараша жана жоопкерчилик менен өз алдынча чечүүсүнүн Конституция менен кепилденген укугу жана чыныгы мүмкүнчүлүгү.
 2. Кыргыз Республикасында жергиликтүү өз алдынча башкаруу тиешелүү административдик-аймактык бирдиктин аймагында жергиликтүү жамааттар тарабынан жүзөгө ашырылат.
 3. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жарандардын жергиликтүү жамааттары тарабынан түздөн-түз же жергиликтүү өз алдынча башкаруунун органдары аркылуу жүзөгө ашырылат.
 4. Жергиликтүү өз алдынча башкарууну каржылоо тийиштүү жергиликтүү бюджеттен, ошондой эле республикалык бюджеттен камсыз кылынат.
 5. Мамлекет жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жергиликтүү бюджеттерди түзүү жана аткаруу маселелериндеги көз карандысыздыгын кепилдейт.
- Жергиликтүү бюджетти түзүү жана аткаруу ачык-айкындыктын, коомчулуктун катышуусунун, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жергиликтүү жамааттын алдындагы отчеттуулугунун принциптерине ылайык жүзөгө ашырылат.

112-берене

1. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары өкүлчүлүктүү органдардан жана аткаруу органдарынан турат.
2. Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары жана алардын жетекчилери өз иштеринде өкүлчүлүктүү органдарга отчет беришет.

113-берене

1. Жергиликтүү кенештердин депутаттары тийиштүү административдик-аймактык бирдикте жашаган жарандар тарабынан бирдей мүмкүнчүлүктөрдү сактоо менен мыйзамда белгиленген тартипте шайланат.
2. Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдарынын кыйтарым укуктары жана ишмердүүлүгүн уюштуруу мыйзамда белгиленген тартипте аныкталат.
3. Жергиликтүү кенештер мыйзамга ылайык:
 - 1) жергиликтүү бюджеттерди бекитет, алардын аткарылышын контролдойт;
 - 2) жергиликтүү жамааттын социалдык-экономикалык өнүгүү жана калкты социалдык коргоо программаларын бекитет;
 - 3) мыйзамдарды караган учурларда жергиликтүү маанилери башка маселелерди чечет.

114-берене

1. Мамлекеттик органдар мыйзамда каралган учурларда колпогондо, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кыйтарым укуктарына кыйлишпүүгө укуксуз.

Формирование и исполнение местного бюджета осуществляются в соответствии с принципами прозрачности, участия общественности и подотчетности органов местного самоуправления местному сообществу.

Статья 112

1. Органы местного самоуправления состоят из представительных органов и исполнительных органов.
2. Исполнительные органы местного самоуправления и их руководители подотчетны в своей деятельности представительным органам.

Статья 113

1. Депутаты местных кеңешей избираются гражданами, проживающими в соответствующей административно-территориальной единице, в установленном законом порядке с равными возможностями.
2. Полномочия и организация деятельности исполнительных органов местного самоуправления определяются в порядке, установленном законом.
3. Местные кеңешы в соответствии с законом:
 - 1) утверждают местные бюджеты, контролируют их исполнение;
 - 2) утверждают программы социально-экономического развития и социальной защиты населения местного сообщества;
 - 3) решают иные вопросы местного значения в случаях, предусмотренных законами.

Статья 114

1. Государственные органы не вправе вмешиваться в полномочия органов местного самоуправления, кроме случаев, предусмотренных законом.
2. Государственные полномочия могут быть делегированы органам местного самоуправления при передаче материальных, финансовых и иных средств, необходимых для их реализации. Государственные полномочия могут быть делегированы органам местного самоуправления на основании законов и иных нормативных правовых актов. Органы местного самоуправления подотчетны государственным органам по делегированным им полномочиям.
3. Органы местного самоуправления несут ответственность перед государством и его органами за исполнение законов, перед местным сообществом – за результаты своей работы.
4. Органам местного самоуправления гарантируется судебная защита при возмещении дополнительных расходов местного бюджета, возникающих по решению государственных органов.

Статья 115

1. В Кыргызской Республике граждане имеют право учреждать суды аксакалов.
2. Суды аксакалов в соответствии с предусмотренными законом полномочиями рассматривают дела с целью примирения сторон и вынесения справедливых решений, не противоречащих закону.
3. Решения судов аксакалов могут быть обжалованы в порядке, установленном законами.
4. Деятельность судов аксакалов финансируется из местного бюджета.

2. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына мамлекеттик кытарым укуктар аларда жүзөгө ашыруу үчүн зарыл болгон материалдык, финансылык жана башка каражаттарды берүү менен өткөрүп берилиши мүмкүн. Мамлекеттик кытарым укуктар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына мыйзамдын жана башка чечимдик укуктук актылардын негизинде өткөрүп берилиши мүмкүн. Өткөрүп берилген кытарым укуктар боюнча жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары мамлекеттик органдарга отчет беришет.

3. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары мамлекет жана анын органдарынын алдында мыйзамдардын аткарылышы үчүн, жергиликтүү жаматтын алдында өз ишнин натыйжасын үчүн жоопкерчиликти башкаруу бошотат.

4. Мамлекеттик органдардын чечиминен келип чыккан жергиликтүү бюджеттин кошумча чыгымдарынын ордуна толтурууда жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына соттук коргоо кепилдиги берилет.

115-берене

1. Кыргыз Республикасында жаралар аксакалдар сотторун уюштурууга укуктуу.

2. Аксакалдар соттору иштерди мыйзамда каралган ыйгарым укуктарына ылайык тараптарды жараштыруу жана мыйзамдарга каршы келибген адыгет чечимдерди чыгаруу максатында карайт.

3. Аксакалдар сотторунун чечимдери мыйзамдарда белгиленген тартипте дагынылышы мүмкүн.

4. Аксакалдар сотторунун ишмердүүлүгү жергиликтүү бюджеттен каржыланат.

5. Аксакалдар сотторун түзүү тартиби, алардын ыйгарым укуктары жана ишмердүүлүгү мыйзам менен аныкталат.

БЕШИНЧИ БӨЛҮМ КОНСТИТУЦИЯНЫ КАБЫЛ АЛУУНУН, ӨЗГӨРҮҮЛӨРДҮ ЖАНА ТОЛУКТООЛОРДУ КИРГИЗҮҮНҮН ТАРТИБИ

116-берене

1. Конституция 300 миңден кем эмес шайлоочулардын же Президенттин же Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экисинин демилгеси боюнча Президент тарабынан дайындалган референдумда кабыл алынышы мүмкүн.

2. Конституциянын биринчи, экинчи жана бешинчи бөлүмдөрүндөгү жоболорго өзгөртүүлөр жана толуктоолор 300 миңден кем эмес шайлоочулардын же Президенттин же Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экисинин демилгеси боюнча Президент тарабынан дайындалган референдумда кабыл алынышы мүмкүн.

3. Конституциянын үчүнчү жана төртүнчү бөлүмдөрүндөгү жоболорго өзгөртүүлөр жана толуктоолор Президенттин же Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экисинин демилгеси боюнча Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынат. Конституцияга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө мыйзам долбоору Жогорку Кеңештин кароосуна киргизилген күндөн тартып 6 айдан кечинтрбестен Жогорку Кеңеш мыйзамды кабыл алат.

Конституцияга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө мыйзам Жогорку Кеңеш тарабынан окууларын ортосуна 2 айлык аралык менен кеминде үч окуу өткөрүлгөндөн кийин Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экисинен кем эмес көпчүлүк добушу менен кабыл алынат.

4. Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту Конституцияга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү үчүн корутунду берет.

5. Порядок создания судов аксакалов, их полномочия и деятельность определяются законом.

РАЗДЕЛ ПЯТЫЙ ПОРЯДОК ПРИНЯТИЯ, ВНЕСЕНИЯ ИЗМЕНЕНИЙ И ДОПОЛНЕНИЙ В КОНСТИТУЦИЮ

Статья 116

1. Конституция может быть принята по инициативе не менее 300 тысяч избирателей или Президента, или двух третей от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша на референдуме, назначаемом Президентом.

2. Изменения и дополнения в положения первого, второго и пятого разделов Конституции могут быть приняты по инициативе не менее 300 тысяч избирателей или Президента, или двух третей от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша на референдуме, назначаемом Президентом.

3. Изменения и дополнения в положения третьей и четвертой разделов Конституции принимаются Жогорку Кеңешем по инициативе Президента или двух третей от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша.

Жогорку Кеңеш принимает закон о внесении изменений и дополнений в Конституцию не позднее 6 месяцев со дня внесения проекта закона на рассмотрение Жогорку Кеңеша.

Закон о внесении изменений в Конституцию принимается Жогорку Кеңешем большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кеңеша после проведения не менее трех чтений с перерывом между чтениями в 2 месяца.

4. Конституционный суд Кыргызской Республики дает заключение для внесения изменений и дополнений в Конституцию.

5. Запрещается принятие Конституции и внесение изменений и дополнений в Конституцию во время чрезвычайного и военного положения.

6. Закон о принятии Конституции, внесении изменений и дополнений в Конституцию подписывается Президентом.

7. Изменения и дополнения в Конституцию могут предусматривать принятие Конституции в новой редакции».

Статья 2

1. Конституция Кыргызской Республики, изложенная в редакции настоящего Закона, подписывается Президентом Кыргызской Республики.

2. Законы и иные нормативные правовые акты, действовавшие на территории Кыргызской Республики до вступления в силу Конституции, в редакции настоящего Закона, применяются в части, не противоречащей указанной Конституции.

3. Часть 2 статьи 44 Конституции в редакции настоящего Закона вступает в силу с 1 января 2023 года.

Статья 3

1. Президент Кыргызской Республики, избранный в 2021 году на 6 лет, осуществляет полномочия в соответствии с Конституцией. Срок избранного Президента на 6 лет засчитывается как первый срок избрания в соответствии с настоящей Конституцией.

5. Өзгөчө жана согуш абалынын учурунда Конституциянын кабыл алуу жана Конституцияга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө мыйзамды кабыл алууга тыюу салынат.
6. Конституциянын кабыл алуу, Конституцияга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө мыйзамга Президент тарабынан кол коюлат.
7. Конституцияга өзгөртүүлөр жана толуктоолор Конституциянын жаны редакциясы болушу мүмкүн.

2-берене

1. Ушул Мыйзамдын редакциясында баяндалган Кыргыз Республикасынын Конституциясына Кыргыз Республикасынын Президенти кол коёт.
2. Ушул Мыйзамдын редакциясында баяндалган Кыргыз Республикасынын Конституциясына күчүнө киргенге чейин Кыргыз Республикасынын аймагында колдонулуп жаткан мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар атыштан Конституцияга карама-каршы келбестен бөлүгүндө колдонулат.
3. Ушул Мыйзамдын редакциясында Конституциянын 44-беренесинин 2-бөлүгү 2023-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кирет.

3-берене

1. 2021-жылы 6-жылга шайланган Кыргыз Республикасынын Президенти Конституцияга ылайыкый укуктарын жүзөгө ашырат. 6-жылга шайланган Президенттин мөөнөтү ушул Конституцияга ылайыкый шайлоонун биринчи мөөнөтү деп эсептелет.
2. Ушул Мыйзамдын редакциясында Конституцияга ылайыкый бардык деңгээлдеги шайлануучу органдар шайланганга жана кызмат адамдары дайындалганга чейин шайлануучу жана дайындалуучу мамлекеттик органдар жана кызмат адамдары өздөрүнүн ыйгарым укуктарын алар шайланганга, түзүлгөчө же дайындалганга чейин аткарууну улантат.
3. Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоо ушул Конституцияга ылайык өткөрүлөт.

4-берене

Ушул Мыйзамдын редакциясында Конституция күчүнө киргендигине байланыштуу Кыргыз Республикасынын Өкмөтү кызматтан кетти деп эсептелет. Ушул Мыйзамдын редакциясында Конституцияга ылайыкый Министрлер Кабинетинин курамын түзүлгөчө чейин Президент Жарлыгынын негизинде Министрлер Кабинетинин курамын убактылуу түзөт жана аткаруу бийлик органдарынын жетекчилерин дайындайт.

5-берене

1. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын иштеп жаткан судьялары Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялары болуп таанылат жана алар шайланган бардык мөөнөттөрүнө чейин өздөрүнүн ыйгарым укуктарын сактап калат.
2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун судьялары алар шайланган бардык мөөнөттөрүнө чейин өздөрүнүн ыйгарым укуктарын сактап калат.
3. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын төрагасы жана анын орун басарлары, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун

2. До избрания выборных органов и назначения должностных лиц всех уровней в соответствии с Конституцией в редакции настоящего Закона выборы и назначения государственных органов и должностных лиц продолжают осуществлять свои полномочия до их избрания, формирования или назначения.
3. Выборы депутатов Жогорку Кеңеша проводятся в соответствии с настоящим Конституцией.

Статья 4

В связи с вступлением в силу Конституции в редакции настоящего Закона Правительство Кыргызской Республики считается ушедшим в отставку. До формирования состава Кабинета Министров в соответствии с Конституцией в редакции настоящего Закона Президент на основании Указа временно формирует состав Кабинета Министров и назначает руководителей иных органов исполнительной власти.

Статья 5

1. Действующие судьи Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики признаются судьями Конституционного суда Кыргызской Республики и сохраняют свои полномочия на весь срок их избрания.
2. Судьи Верховного суда Кыргызской Республики сохраняют свои полномочия на весь срок их избрания.
3. Председатель Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и его заместители, председатели Верховного суда Кыргызской Республики и его заместители сохраняют свои полномочия на срок, на который они были избраны или утверждены.
4. Действующие судьи местных судов сохраняют свои полномочия на весь срок их назначения.

Статья 6

До образования в соответствии с конституционным законом Совета по делам правосудия Совет по отбору судей выполняет свои функции.

Статья 7

1. Настоящий Закон и Конституция в редакции настоящего Закона вступают в силу со дня официального опубликования.
2. Со дня вступления в силу настоящего Закона и Конституции признать утратившими силу:
 - Конституцию Кыргызской Республики, принятую на референдуме 27 июня 2010 года;
 - Закон Кыргызской Республики «О введении в действие Конституции Кыргызской Республики», принятый на референдуме 27 июня 2010 года;
 - Закон Кыргызской Республики «О внесении изменений в Конституцию Кыргызской Республики» от 28 декабря 2016 года № 218.
3. Сохранить 5 мая как День принятия первой Конституции независимого и суверенного Кыргызстана.

тораласы жана анын орун басарлары өздөрүнүн ыйгарым укуктарын шайланган же бекитилген мөөнөттөрүнө чейин сактап калат.

4. Жергиликтүү соттордун иштеп жаткан судьялары алар дайындалган бардык мөөнөткө чейин өздөрүнүн ыйгарым укуктарын сактап калат.

6-берене

Конституциялык мыйзамга ылайык Сот адепттиги иштери боюнча кеңеш түзүшүнө чейин Судьяларды тандоо боюнча кеңеш өз функцияларын аткарат.

7-берене

1. Ушул Мыйзам жана ушул Мыйзамдын редакциясында берилген Конституция расмий жарыяланган күндөн тартып күчүнө кирет.

2. Ушул Мыйзам жана Конституция күчүнө кирген күндөн тартып төмөнкүлөр күчүн жоготту деп табылсын:

– 2010-жылдын 27-июнунда референдумда кабыл алынган Кыргыз Республикасынын Конституциясы;

– 2010-жылдын 27-июнунда референдумда кабыл алынган “Кыргыз Республикасынын Конституциясын колдонууга киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы;

– “Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын 2016-жылдын 28-декабрындагы № 218 Мыйзамы.

3. 5-май көз карандысыз жана эгемендүү Кыргызстандын биринчи Конституциясы кабыл алынган күн деп сакталсын.

8-берене

Жогорку Кеңеш жана Министрлер Кабинети алты айлык мөөнөттө Конституциядан келип чыккан зарыл чараларды көрсүп, анын ичинде колдонуудагы мыйзамдарды жана өздөрүнүн чечимдерин Конституцияга ылайык келтирсин.

Кыргыз Республикасынын
Президенти

С.Н. Жапаров

Бишкек ш.
2021-жылдын 5-майы
№ 59

Статья 8

Жогорку Кеңешу и Кабинету Министров в шестимесечный срок принять необходимые меры, вытекающие из Конституции, включая приведение действующих законов и своих решений в соответствие с Конституцией.

Президент
Кыргызской Республики

С.Н. Жапаров

г. Бишкек
5 мая 2021 года
№ 59

